

In conversation about the history and future of landscape architecture

Thesis about the never-ending relationship between people and their environment
through the lens of landscape architecture education in Delft

April 17, 2025
Floor van der Vliet (5063116)
“TU Delft; Histories of the Green Architect; Perceptions of Nature”
Tutor: Birgitte Louise Hansen

abstract

The intention of this study was to give insight into landscape architects' changed position and scope of work in the Netherlands since the introduction of landscape architecture at TU Delft by giving a voice to the landscape architecture educators themselves. . This argument puts the landscape architectural educators to the forefront and therefore presents a new perspective in the growing disciplinary discourse. Oral history and published speeches by Saskia de Wit, Steffen Nijhuis, Jan Bijhouwer, Frans Maas, Clemens Steenbergen and Dirk Sijmons were used and reflected on. Due to their drive to put landscape architecture on the radar, the position of the landscape architect in the Netherlands has evolved from garden designer to academically educated professional influencing national policies regarding spatial development.

Key words: Landscape Architecture history | landscape architecture education | Delft University of Technology | Nature | Disciplinary study | Oral history

prologue

This research started from a personal fascination with both architecture and landscape architecture. After having studied courses from both disciplines, this fascination has only grown. Especially the tension between the two disciplines and the tension between humans and nature. For this history thesis regarding the theme Histories of the Green Architect; Perceptions of Nature I wanted to explore my interest in landscape architecture, as within this discipline the concept of nature has always played a central role.

This thesis has been a real exploration into the history of the discipline of landscape architecture and the place where I have been studying – the faculty of Architecture and the Built Environment in Delft. But most of all, it has been an attempt to give more attention to the people who have contributed to the development of landscape architecture in the Netherlands towards what it is now.

Floor van der Vliet

table of contents

Introduction	p. 7
i. The origin of Landscape architecture education in the Netherlands	p. 8
ii. Looking back at the history of landscape architecture in Delft with Saskia de Wit	p. 9
Jan T.P. Bijhouwer	
Frans M. Maas	
Clemens M. Steenbergen	
Dirk Sijmons	
Steffen Nijhuis	
iii. The development of the position of the landscape architect and the notion of nature	p.17
Discussion	p. 19
Conclusion	p. 19
Reference list	p. 20
Annotated bibliography	p. 22
Appendix A - Interview with Saskia de Wit	
Appendix B - Interview with Steffen Nijhuis	

The contemporary garden is a different garden than that of fifty years ago. This is because we think differently about how we relate to nature. – Saskia de Wit

introduction

The discipline of landscape architecture has grown in attention over the last decades. Due to increasing environmental issues there is a need for more collaboration between professionals from different disciplines of the built environment, specifically with landscape architects. Their role within this collaboration has developed in comparison to the last century, from underappreciated garden designer towards advisors of state planned regional designs, as our relationship with nature and landscape has evolved.

To understand this development of landscape architecture as professional discipline in the Netherlands, this research will investigate the history of the landscape architecture education. However, this study is not about the education at Wageningen University and Research, where this profession was originally academically taught from the perspective of life sciences. Instead this study is specifically about the education at Delft University of Technology. While landscape architecture was introduced at their faculty of architecture in the 1930s, this only resulted in the start of a landscape architecture master track as a part of the urbanism department in 2010 (Section of Landscape Architecture, 2022) . This development of landscape architecture education in the Netherlands, shows a shift in focus within the discipline.

Therefore, this study intends to give insight into landscape architects' changed position and scope of work in the Netherlands since the introduction of landscape architecture at TU Delft, until the initiation of their new landscape architecture master program and finally the position of this landscape architecture section now.

Within the context of the development of the discipline of landscape architecture a lot has been written about pedagogies of teaching this profession (Birli, 2016; Gao & Egoz, 2019; Jorgensen et al., 2020) and about specific projects or ideas. However, not a lot has been written on the landscape architecture educators through history and the movements they started or represent. That is why, as an addition to the discourse this study presents a new perspective on this field of study by giving a voice to the landscape architecture teachers in Delft themselves about the development of the professional discipline in relation to the evolved ideas about our position towards nature.

Methodology and structure

In order to conduct this research, a deeper understanding of the origin and history of landscape architecture education in the Netherlands in general is needed as a starting point. The result of the conducted literature review is visible in chapter 1. To give a voice to the people involved within this history, oral history was conducted. For the oral history interviews were held with Saskia de Wit, Steffen Nijhuis and Leo van den Burg. They were chosen because of all their important but different positions within the faculty of architecture at TU Delft. In chapter 2 and 3 this study consists of a reflection on this conducted oral history in combination with inaugural and/or exit speeches from professors from the urbanism and landscape architecture section at TU Delft from 1948 until now (Jan Bijhouwer, Frans Maas, Clemens Steenbergen and Dirk Sijmons). The last two chapters will discuss the found answers, give a conclusion and possible recommendations.

Methodology & Structure

In order to conduct this research, a deeper understanding of the origin and history of landscape architecture education in the Netherlands in general is needed as a starting point. The result of the conducted literature review is visible in chapter 1. To give a voice to the people involved within this history, oral history was conducted. For the oral history interviews were held with Saskia de Wit, Steffen Nijhuis and Leo van den Burg. They were chosen because of all their important but different positions within the faculty of architecture at TU Delft. In chapter 2 and 3 this study consists of a reflection on this conducted oral history in combination with inaugural and/or exit speeches from professors from the urbanism and landscape architecture section at TU Delft from 1948 until now (Jan Bijhouwer, Frans Maas, Clemens Steenbergen and Dirk Sijmons). The last two chapters will discuss the found answers, give a conclusion and possible recommendations.

i. The origin of Landscape architecture education in the Netherlands

The relationship between humans and nature goes back to the very beginning when early man appeared. This relationship evolved from practical needs towards a more philosophical attitude towards the environment and the idea of nature, resulting into garden and landscape design, which is chronologically described in George Tobey's 'A History of Landscape Architecture' (1973).

However, this discipline still originated from practice instead of academics and thus the system of apprenticeship was customary (Jørgensen et al., 2020). To gain a better overview on the rapid educational development of this relatively young discipline the European Council of Landscape Architecture Schools (ECLAS) has held conventions and published multiple books and articles about the education towards this profession, also including its historic development. As collaborative effort between multiple European departments of landscape architecture, the article 'Teaching landscape architecture: a discipline comes of age' (Jørgensen et al., 2020) describes that *landscape architecture* instead of garden design was only first scholarly mentioned in 1779. And the first use of 'landscape architect' as a professional title was in 1849. To support the academic development of this profession, the first official master's degree in garden and landscape architecture at Harvard University was initiated in 1900.

Within the Netherlands the need for an academic curriculum in garden design and landscape architecture had increased as well. This was mainly caused by the focus on urban expansion that entailed a lot more subjects, such as the arrangement of newly reclaimed polders, the protection of nature areas and the rise of recreation (Birli, 2016, Andela, 2011). In the 1920s this led to a discussion about the development of the *Tuinkunst* [Garden Art] courses in Wageningen towards an independent academic garden and landscape architecture training. This discussion was not only about the content of the education, but also about where it should be held; at the *National Agricultural College* in Wageningen or the *Technical College* in Delft. Eventually Wageningen was selected as this was the most practical decision. However, additionally an extra course in garden art was instruction as a part of the newly started urbanism track in Delft (Andela, 2011).

Currently, in the Netherlands landscape architecture is being taught at multiple schools and academies. They approach the education of this profession from different perspectives and were intended to complement each other, as H.F. Hartogh Heys van Zouteveen already mentioned his publication about garden art education in 1918. Since 2010 the Dutch School of Landscape Architecture (DSL) performs as a partnership between these training and research institutes in the Netherlands and Flanders and the practice-related NVTL. Thus, this discipline has evolved from gardening towards an academically instructed study from different perspectives and settings.

ii. Looking back at the history of landscape architecture education in Delft with Saskia de Wit

The introduction to the history of landscape architecture at TU Delft started for this research with Saskia de Wit. Besides her long experience as researcher and teacher at the faculty of architecture in Delft, she is also the co-editor of the book 'LA.X. Celebrating 10 Years of Landscape Architecture Education' (Section of Landscape Architecture, 2022) about the master track in Delft. Her experience and knowledge of the history of the landscape architecture section were shared through a one-hour long conversation (full interview transcripts are presented in Appendix A).

Currently:

Assistant professor Landscape Architecture (TU Delft) and practicing landscape architect (Saskia de Wit Tuin en Landschap)

Background:

Studied Tuin- en Landschapsarchitectuur at Wageningen University (1987-1993)
Phd at Delft University of Technology (2014)
Worked as designer and teacher in multiple functions

Published (selected):

De Omsloten tuin (With Aben, R., 1998)
Dutch Lowlands (2009)
Hidden Landscapes; the Metropolitan Garden and the Genius Loci (2014) [Doctoral thesis]
Hidden Landscapes; the metropolitan garden as a multi-sensory expression of place (2018)

Figure 1. Who is Saskia de Wit. By Author

De Wit herself was educated towards the profession of garden and landscape architect in Wageningen, but as she mentioned during the interview, she has 'always been interested in architecture' and thus chose to study in Delft for a year. In a way to combine these two interests of hers, she wrote her graduation thesis about the enclosed garden. Right after graduating De Wit and Aben wrote the book 'De Omsloten Tuin' [The Enclosed Garden] (1998) about the same theme, under the supervision of Clemens Steenbergen, who was professor and section leader of Landscape Architecture at TU Delft at the time. From that point she also started teaching at the faculty and 'has never left' since.

Since then the garden has been her main expertise, as she believes that 'gardens tell a story of how we relate to the world' (S. de Wit, personal communication, February 17, 2025). However, she explained that under the direction of first Clemens Steenbergen, then Dirk Sijmons and now Steffen Nijhuis her expertise has developed from a focus on form and design towards a way of working with processes and urban forestry. The mentioned names were three of the five men who she had mentioned that guided the landscape architecture section at TU Delft. They were the successors of Frans Maas and Jan Bijhouwer, who started the landscape education in Delft. During their time the involvement of landscape architecture at TU Delft has developed from being a nourishing body to architecture and urbanism students toward a whole separate research section with a master program (Section of Landscape Architecture, 2022).

Figure 2. Photo the garden Bijhouwer designed for family Moorrees. By Cas Oorthuys, 1966

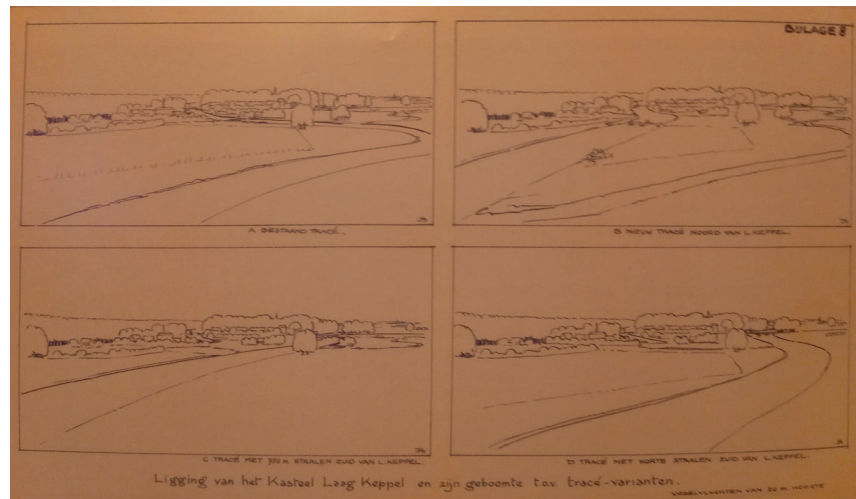

Figure 3. Perspective drawings for a plan for the Oude IJssel by Bijhouwer, 1940. Retrieved from Andela, 2011

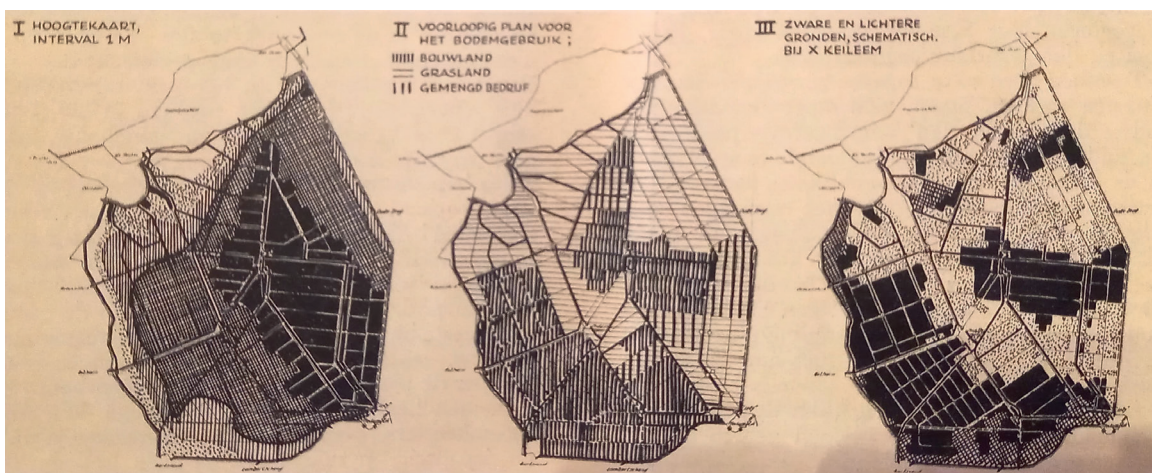

Figure 4. By Bijhouwer drawn maps of Wieringermeer, 1937. Retrieved from Andela, 2011

Jan T.P. Bijhouwer (1898-1974)

TU Delft's history with landscape architecture education started in the 1930's because of the new urbanism courses that Granpré Molière initiated at the faculty of Architecture. In 1934 Jan Bijhouwer had his first official teaching activities as a guest lecturer about urban greenspaces for the course Contemporary Urbanism at the then still called *Technical College* in Delft (Andela, 2011). This was the start of an intense collaboration between Bijhouwer and the architecture, urbanism and engineering students in Delft.

In 1946 he began teaching the Garden Art course and in 1948 he was finally appointed as an associate professor of Landscape Engineering (Bijhouwer, 1966, Andela, 2011). This made him the first professor of garden and landscape architecture at both the Agricultural College in Wageningen and the Technical College in Delft. Bijhouwer also educated in other institutes, with the motto 'teaching is not a mass produced matter' and specific attention to subjects such as hand drawing (figure 3) as he emphasized during his exit speech from Wageningen (Bijhouwer, 1966). Driven to put landscape architecture on the radar, he initiated a 'proeve van bekwaamheid' [proficiency test] to assess such professional skills in order to get recognition of the garden and landscape architect (Andela, 2011).

Besides his educational endeavors, Bijhouwer has been an important person for landscape architecture in the Netherlands in general. Architectural historian Gerrie Andela's monography J.T.P. Bijhouwer (2011) seems like an ode to this 'groundbreaking landscape architect' she calls him. The book combines a lot of archival material and secondary sources to give thorough descriptions but also contains lists of his wide oeuvre of works and publications.

He started out in a more scientific ambiance and promoted on the subject of botanical geography (figure 6). This background shaped his way of designing when he moved towards the area of expertise of architects and urbanists by focusing on the legibility of the landscape by linking the plant formations to the type of soil (figure 4). In the beginning of his career, he mostly designed parks and gardens (figure 2) as was typical for landscape architects at the time. However, he tried to give landscape architecture a new face by expanding its horizon with projects that were actually about the landscape. This resulted in projects such as the Planting Scheme for Wieringermeer in 1937 (figure 4) and the General Landscape Plan for the Noordoostpolder in 1947, but also his increased involvement in various advisory commissions related to urbanization (Andela, 2011).

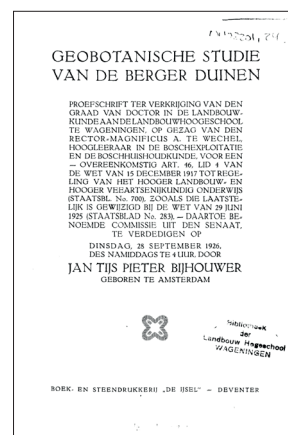

Figure 5. Portrait
of Jan Bijhouwer.
Retrieved from
Flevolands Geheugen

Figure 6. Dissertation
cover by Bijhouwer,
1925. Retrieved from
WUR

Frans M. Maas (1930-)

Due to Bijhouwer's retirement, in 1967 his positions were replaced as professor of Landscape Architecture by Meto Vroom in Wageningen and as professor of Landscape Engineering by Frans Maas in Delft. Maas himself had been educated in Wageningen as agricultural engineer. He finished a 'phytosociological and ecological study' as his dissertation (Maas, 1959) at the same university. Just as Bijhouwer this was a scientific study and not really about designing but more about the science behind natural elements. During that period science was usually preferred over creativity (Section of Landscape Architecture, 2022).

In Maas his inaugural speech 'Van theekoepel tot caravan' he spoke more of the analysis of societal change and specifically about the increasing focus on urban development and therefore the loss of connection between city and landscape (Maas, 1967). He pleaded for the introduction of recreation landscapes for the wellbeing of the landscape. His teaching was seen as a new perspective within the faculty, with a focus on the landscape as a basis for city planning. Exemplary was the excursion to the Biesbosch, where he brought his students in touch with the outdoors (Steenhuis et al., 2009).

However, during Maas' period as professor a lot more changed within the Netherlands, and this also influenced the education. In his valedictory speech 'Een route door het stedelijk landschap' Maas mentions the 'roemruchte jaren' [illustrious years] from 1968 to 1972, when the university grew in parallel with the population growth and the architecture department moved to a new building and got restructured into thirteen divisions, including landscape engineering (Section of Landscape Architecture, 2022). De Wit mentioned that during these years the faculty of architecture 'was just a total anarchy', as students resisted hierarchical structure of professors and took over. During this period there was also an emerging environmental awareness that brought ecology into the faculty (De Jong et al, 2015). In 1968 Maas had invited Chris van Leeuwen to teach at the faculty. He had developed his Relation Theory (figure of book), which explains the functioning of (eco)systems, and was appointed as Professor of Ecology in 1970. His work formed the basis for thinking on sustainable built environments at the faculty of architecture, but also for the country through his involvement with the writing of the Tweede Nota Ruimtelijke Ordening in 1966 (Steenhuis et al., 2009). Maas also confirmed this in his valedictory speech by mentioning that designing beautiful spaces and elements is no longer enough, but knowledge of natural and environmental systems is essential for landscape architecture.

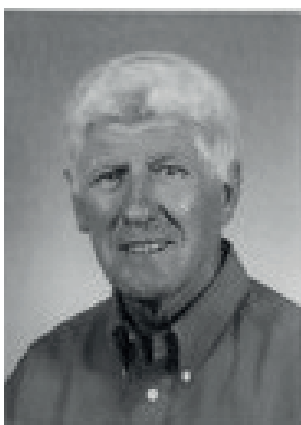
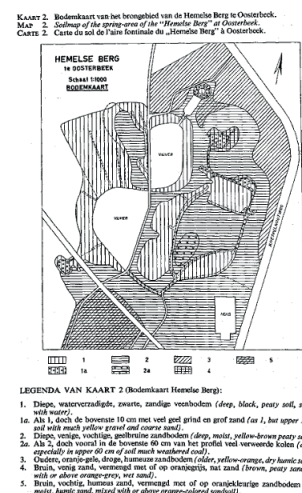

Figure 7. Portrait of Frans Maas. Retrieved from WUR.

Figure 8 and 9. Cover and image (p. 34) from dissertation by Maas, 1959. Retrieved from WUR.

Clemens M. Steenbergen (1946-2020)

In 1994 Clemens Steenbergen succeeded Frans Maas. In contrast to Maas who worked with natural systems for certain environmental issues, De Wit explained that Steenbergen's approach was focused on the capability of designing to tackle any given problem. His dissertation gave an analytical perspective on design in which he made a 'formal analysis of the designed landscape or gardens in relation to the Italian villa' (Steenbergen, 1990). This rationalisation of landscape by defining types and searching for a timeless matrix was later published as the book 'Architecture and Landscape' (Steenbergen & Reh, 2003). Instead of only continuing the movement of the landscape section in connection with the urbanism department, he showed a connection with architecture. This was also what De Wit attracted to the faculty at the time she started her career in Delft. Steenbergen also renamed the chair Landscape Architecture, 'intent on bringing the formal-spatial and artistic dimensions of the discipline to the fore' (Section of Landscape Architecture, 2022, p. 10).

Besides changing the name he also started the process of developing a new independent master program. Until thus far the landscape architecture section had been assisting the urbanism and architecture students with optional courses and teachers. During the 1990s the faculty had been reorganised again and put landscape architecture as a new chair within the Urbanism Department (Section of Landscape Architecture, 2022). This influenced both the management as the teaching. During Steenbergen's time at the faculty he and his team performed research about a unique mix of landscape architecture notions and published multiple books about it. Next to 'Architecture and Landscape' (Steenbergen & Reh, 2003), also the books 'Metropolitan Landscape Architecture' (Steenbergen & Reh, 2011) and 'De Polderatlas van Nederland' (Steenbergen et al., 2009) became the three pillars that made the foundation of the new master program/track they started to develop in 2007. This program had to be distinctive from the already existing master programs in Wageningen and Amsterdam for its position in the architecture and engineering domain (and not life sciences or arts and humanities).

Dirk F. Sijmons (1949-)

In 2011 Steenbergen had to retire when the new master program had just started. His successor for the chair of Landscape Architecture was Dirk Sijmons. De Wit mentioned in the interview that Sijmons's approach was the opposite of his predecessor Steenbergen and rather built on Maas's ideas. He had studied in Delft during the 'roemruchte periode' Maas talked about and had studied as a student of Chris van Leeuwen (Section of Landscape Architecture, 2022). In contrast to Steenbergen he looks less at designing from a perspective on form and composition but problem-solving and using natural processes. His position as Professor of Environmental Design between 2008 and 2011 could be seen as proof for this.

Before his position within the faculty in Delft he has had a lot of experience in the professional field. He is one of the founders of the office H+N+S Landscape-architects, where he was responsible for regional plans and research projects. Besides that he was appointed first State Landscape Architect of the Netherlands during the period of 2004-2008 and worked closely on the Room-for-the-Rivers program (TU Delft, n.d., HNS Landscape Architects, n.d.). Thus, in tradition of Bijhouwer, he publicly showed the importance of the position of the landscape architect in today's society.'

His valedictory speech Moved Movement (2015) explains clearly his approach is about processes and patterns. In this speech he spoke of the difference between architecture and landscape architecture, which is according to him that landscape architecture has a 'built-in memento mori, a consciousness of mortality' (Sijmons, 2015, p.5). During his time at the chair of Landscape Architecture the master track experienced its first years. His problem solving approach came through in the education in the form of the introduction of a number of emerging societal themes in the programme with concepts such as urban metabolism and nature-based solutions (Section of Landscape Architecture, 2022).

Figure 10. Photo of Wouter Reh (left) and Clemens Steenbergen (right). Retrieved from CG Concept.

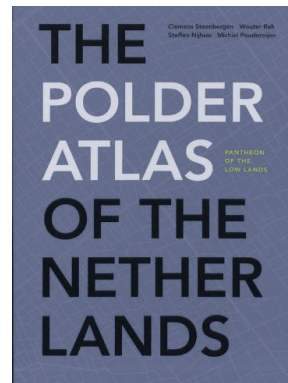
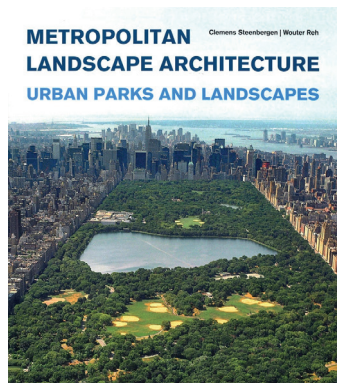

Figure 11, 12 and 13. Books by Clemens Steenbergen et al., 2003, 2009, 2011.

Figure 14. Photo of Dirk Sijmons. Retrieved from Research Gate

Steffen Nijhuis

Since the advent of the master track the structure of the landscape department has changed. Currently Steffen Nijhuis (Professor of Landscape-based Urbanism) is the head of the Landscape Architecture research section within the urbanism department, with Eric Luiten (Professor of Landscape Architecture) as the master education coordinator (TU Delft, n.d.). De Wit is one of the teachers and researchers in this Landscape Architecture team. In order to get a broader perspective on the current situation, was next to Saskia de Wit, Steffen Nijhuis interviewed (full interview transcripts are presented in Appendix B).

Currently:

Full Professor of Landscape-based Urbanism (TU Delft) and head of the section of Landscape Architecture

Background:

Studied at the School of Horticulture Nijmegen for Certified Gardener (1998) and at Wageningen University & Larenstein University of Applied Science for European Master of Landscape Architecture (2002)

Worked as designer, teacher and advisor in multiple functions and countries

Published (selected):

Landscape Logic (2024)

Polder landscapes of the world. (With Schultz, B & Pouderoijen, MT, 2023)

GIS-based landscape design research. Stourhead landscape garden as a case study. (promotion, 2015)

Landschapsarchitectuur: Tussen ontwerp & onderzoek (Perspectieven 1) (With D. Niederer, 2011, for DSL)

The Polder Atlas of the Netherlands. Pantheon of the Low Lands. (2009 with Steenbergen, CM, Reh, W & Pouderoijen, MT)

Figure 15. Who is Steffen Nijhuis. By Author

Unlike his predecessors, Steffen initially started his education in Nijmegen at the School of Horticulture before going to Wageningen and Larenstein for his master degree (Nijhuis, 2023). After multiple years of working as landscape architect and urban planner, in 2006 he started working as a researcher at the faculty in Delft when Clemens Steenbergen was still the head of the section. This was always intended with the idea to write his promotion on a practical matter, in his case GIS (figure to proefschrift), which he finished in 2015.

In 2023 he had his inaugural speech to be professor in Landscape-based Urbanism with the name 'Landscape Logic' that pleads for 'the need for a landscape-based approach to designing sustainable urban environments'. Contrasting with De Wit's preference for collaboration with Architecture, Nijhuis believes that the strength of the Landscape Architecture section in Delft is the connection it has with the Urbanism department. His approach is question-based and future-oriented, just as Sijmons, and focused on issues related to urbanisation. However, during the interview he specifically mentioned that design is the core of the discipline and that he sees it as his job to merge these two tendencies into one clear program.

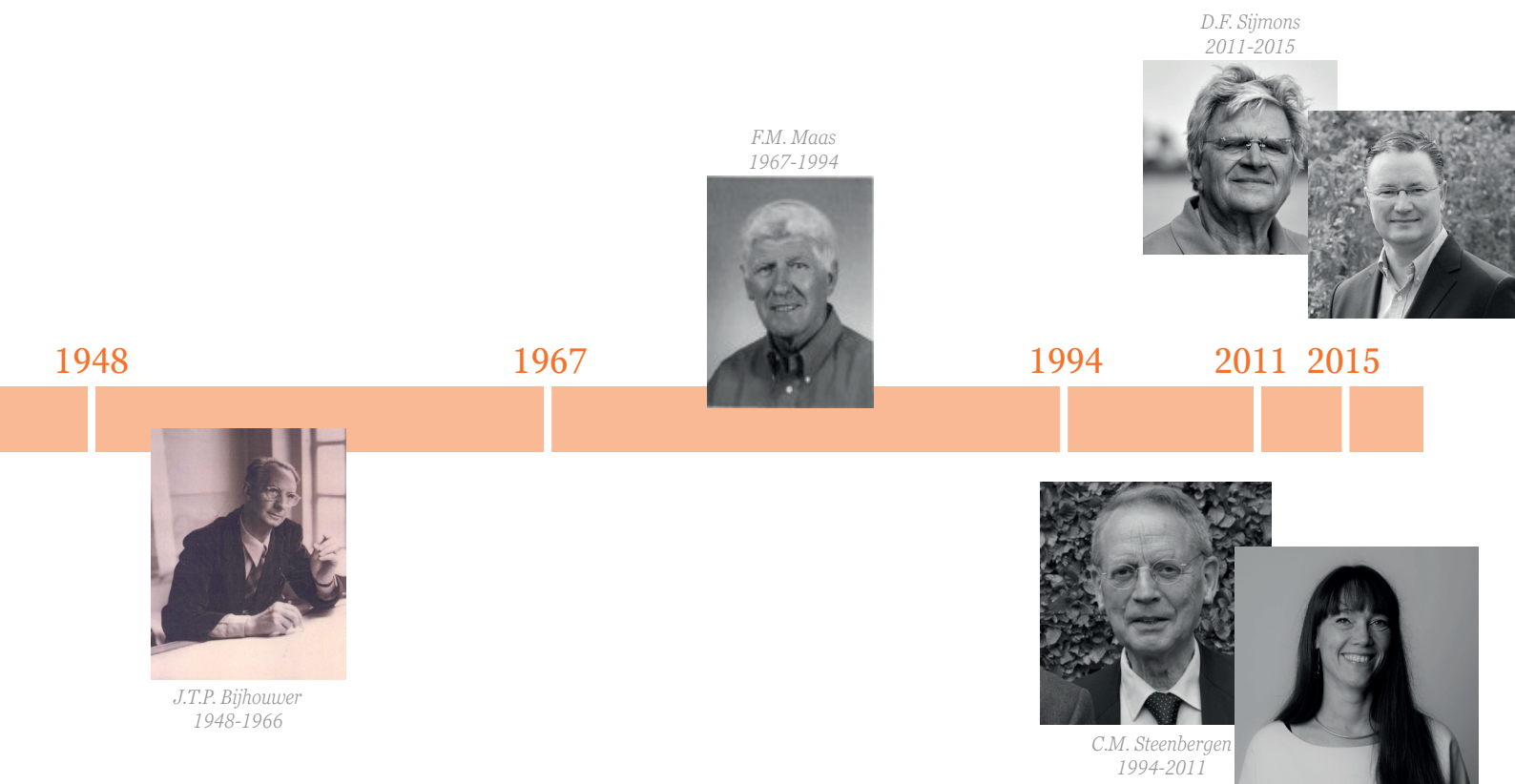

Figure 16. Timeline of the leaders of the Section of Landscape Architecture at TU Delft. By Author.

These five men have been guiding the landscape architecture department at TU Delft over the last 80 years. Every one of them has strongly supported the position of landscape architects, most of the time on the side of their work as teacher and researcher. Bijhouwer really put the first steps by making it an actual official professional discipline. Maas put landscape architecture quite literally on the map by being involved in de ‘Tweede Nota Ruimtelijke Ontwikkeling’. Steenbergen had a big impact by leading the development of the independent master program at TU Delft. Sijmons was appointed first State Landscape Architect of the Netherlands. And Nijhuis and De Wit are now part of a generation that continues developing on top of the layers that their predecessors formed.

iii. The development of the position of the landscape architect and the notion of nature

After the historical summary of the people who shaped the landscape architectural education and research field in Delft, this chapter is about the reasoning behind their approaches. At the root of landscape architecture is the concept of nature (Steenbergen, 1994). However, De Wit noted with the question ‘what is nature?’ (Appendix A) that the ideas about the concept of nature are always in development. Both Steenbergen and Nijhuis refer back to the period when the Middle Ages transitioned into the Renaissance, when Petrarca expanded his idea about landscape by expanding his horizon climbing Mont-Ventoux (Steenbergen, 1994, p. 9) and when instead of only using the Bible people started looking at nature as a guide for perfection (Appendix B). This triggered a period in the arts with paintings of nature as the sublime (figure 17). After that humans put themselves in a central position and modified our environment in rapid speed (Marsh, 1868). We even speak of the ‘Anthropocene’ nowadays (Tielbeke, 2016). De Wit confirms this idea by saying that ‘there is no corner of the earth that we have not had an impact on’ (Appendix A).

Figure 17. Der Wanderer über dem Nebelmeer, Caspar David Friedrich, 1818.

After World War II, there was a time of reconstruction, population growth and technological development, changing the landscape in rapid speed (Vollaard, 2014, Tielbeke, 2016). In response to the rapid urbanization and increased use of the car, there was a new interest in recreation in ‘the outdoors’, which increased the attention to landscape (Andela, 2011). The history of landscape architecture at TU Delft started during this period with Bijhouwer entering the faculty of architecture in 1936. Both him and his successor Maas (1967, 1994) were fascinated by recreation landscapes and were part of a shift in the landscape architectural discipline with projects of bigger scale.

In the same period, due to the new interest in indigenous plants and inspired by the modernist values of utility, rationality and order, Bijhouwer designed through a scientific lens of geobotany, logically linking the plant formations to the soil types (Andela, 2011; Section of Landscape Architecture, 2022). This scientific approach towards natural elements developed further during Maas’ career in Delft a new focus on ecology entered the disciplinary discourse (Maas, 1994; Girot, 2016; Section of Landscape Architecture, 2022), in reaction to the increased human impact on nature at the time.

With books such as *Silent Spring* (1962) by Rachel Carson and *Design with Nature* (1969) by Ian McHarg were characteristic for a time with an increased focus on environmentalism (Vollaard, 2014). In contrast to the idea of malleability of the landscape, these ideas initiated a more humble position of the human towards nature and how to design with it.

This tendency has developed further throughout the years, although this focus appears to come in waves. Just as Bijhouwer, Steenberghe had an approach that was more focused on form and composition again (Section of Landscape Architecture, 2022), which is more linked to the architectural part of landscape architecture. On the other hand his successor Sijmons re-centered environmental concerns, using design as a means to guide natural processes rather than directing them toward a fixed or predetermined outcome (Appendix A).

On present day, urbanization and loss of ‘the feeling of nature’ are still an issue. Nijhuis is concerned about future generations’ knowledge about nature and therefore lose their connection (Appendix B). This was already a concern during Bijhouwer’s younger years, when Jac. P. Thijsse promoted the protection of National Parks and organised nature-educational activities (Andela, 2011; Vollaard, 2014). Nijhuis emphasizes the importance of education, starting from the youngest generations.

At the same time, the future of landscape architecture seems to evolve even further with the human-nature relationship. De Wit envisions more-than-human thinking to affect landscape architectural projects in the future (Appendix A), positioning humans away from the centre. Although this is still hard to imagine, as form and perception are notions from the human perspective, De Wit did integrate these ideas in her teaching already. In conclusion, the discipline and scope of landscape architects has developed parallel to the development of the human-nature relationship (figure 18).

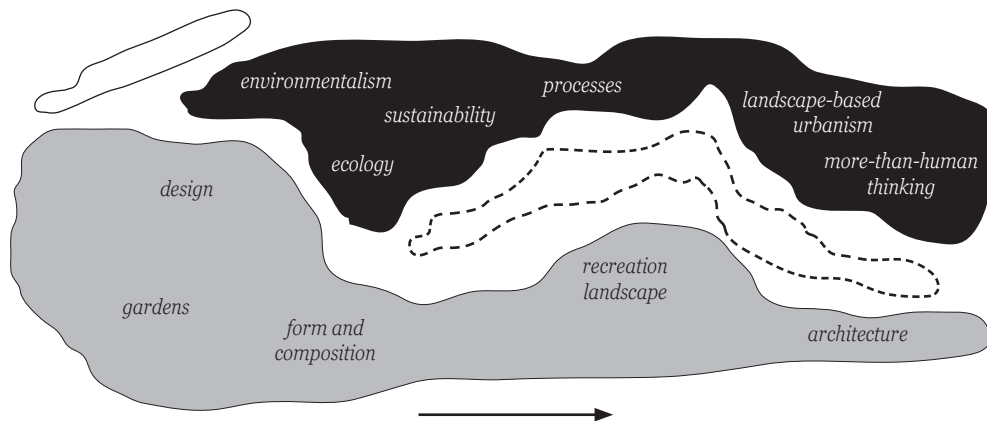

Figure 18. Conceptual diagram showing the complex duality of landscape architecture. The interwoven notions of nature and design are impacted by external factors (white) and change the course of the development. By author.

Discussion

The outcome of this study reveals a wide range of approaches and positions of landscape architectural educators in Delft since their introduction in the 1930s. The core of this discipline involves around a duality between the notions of nature and design. Since the notion of nature is not originally included within the architectural discipline, in order to collaborate knowledge of the landscape architectural history and traditions is essential. Bijhouwer, Maas, Steenbergen, Sijmons and now De Wit and Nijhuis have been building on those traditions, but also integrated their own (new) ideas about landscape. The duality of core values, which makes landscape architecture both interesting and complicated, as the developments are not completely linear, but rather interwoven and complex. The disagreement between Nijhuis and De Wit on the value of the link between the Landscape Architecture and Urbanism department in Delft is exemplary for these contrasting approaches.

In order to give a voice to the involved landscape architecture educators in Delft a combination of oral history and published inaugural and/or valedictory speeches were consulted as part of the primary sources of this research. However, De Wit was part of the editorial team of the publication the Section of Landscape Architecture published already on the initiation of the master track in Delft, which did not give an entirely new perspective on the matter. Besides, the interview with urbanist Leo van den Burg did provide foundational knowledge about the faculty, but was not included in the completed thesis, as its focus was primarily on the landscape architects.

A limitation to the study was either the unavailability or inaccessibility of the documentation of educational methods to understand how these had developed. Further research would be needed in order to make statements on how the educators' approach actually impacted their teaching.

Conclusion

The intention of this study was to give insight into landscape architects' changed position and scope of work in the Netherlands since the introduction of landscape architecture at TU Delft by giving a voice to the landscape architecture educators themselves. The result is a summary of variety in approaches and visions on the discipline from Bijhouwer, Maas, Steenbergen, Sijmons, Nijhuis and De Wit. It shows that these ideas did not develop linearly but are interwoven throughout history, connected to external developments such as social and technological developments and the contemporary ideas about nature and landscape.

The position of the landscape architect in the Netherlands has evolved from garden designer to academically educated professional influencing national policies regarding spatial development. This development is due to the studied landscape architects' own conviction of the importance of the discipline and their drive to create more attention to and recognition for the profession. This argument puts the landscape architectural educators to the forefront and therefore presents a new perspective in the growing disciplinary discourse.

The future of landscape architecture is still unknown, but by looking at the traditions and the convictions of current researchers and educators, their involvement in policy-making and spatial planning and design will most probably increase even more. Thus, this merely confirms and emphasizes the importance of the education and profession of landscape architecture and equally the knowledge on its history.

Reference list

- Aben, R., & De Wit, S. (1998). *De omsloten tuin: geschiedenis en ontwikkeling van de hortus conclusus en de herintroductie ervan in het hedendaagse stadlandschap*. <https://lib.ugent.be/nl/catalog/rug01:001336155>
- Andela, G. (2011). *J.T.P. Bijhouwer: Grensverleggend landschapsarchitect*. 010 Publishers.
- Bijhouwer, J. T. P. (1966, November 2). *Rede uitgesproken bij het afscheid van het ambt van hoogleraar in de tuin - en landschapsarchitectuur aan de Landbouwhogeschool te Wageningen 2 november 1966*. [Published valedictory speech] <https://edepot.wur.nl/246835>
- Birli, B. (2016). *From Professional Training to Academic Discipline*. Dissertation, Fakultät für Architektur und Raumplanung Fachbereich Landschaftsplanung und Gartenkunst. Technische Universität Wien.
- Carson, R. (1962). *Silent Spring*. Houghton Mifflin Harcourt.
- De Jong, T., De Vries, G., Tjanlingii, S., Duijvestijn, K. & Sijmons, D.F. (2015). *The theory of Chris van Leeuwen - Some important elements*. ISBN 978-90-818111-4-9 <https://resolver.tudelft.nl/uuid:b647cda8-5e28-4547-9488-26b925f3c0d4>
- Gao, L., Egoz, S. (2019) Lessons from the past, visions for the future: Celebrating one hundred years of landscape architecture education in Europe. School of Landscape Architecture, Norwegian University of Life Sciences. ISBN: 978-82-575-1642-0
- Giroto, C., & Ursprung, P. (2016). *The Course of Landscape Architecture: A History of our Designs on the Natural World, from Prehistory to the Present*. <https://lib.ugent.be/catalog/rug01:002386209>
- McHarg, I. L. (1969). *Design with nature*. Natural History Press. <https://archive.org/details/designwithnature00mcha/page/n5/mode/2up?view=theater>
- Hartogh Heys van Zouteveen, H. F. (1918). *Het onderwijs in tuinarchitectuur en tuinkunst aan de Landbouw-Hoogeschool te Wageningen*. (Mededeelingen van de Landbouwhoogeschool en van de daaraan verbonden instituten; No. dl. 14, [verh. 7]). Veenman. <https://edepot.wur.nl/296710>
- HNS Landscape Architects. (n.d.). *Dirk Sijmons - HNS*. <https://hnsland.nl/en/team/dirk-sijmons/>
- Jørgensen, K., Stiles, R., Mertens, E., & Karadeniz, N. (2020). *Teaching landscape architecture: a discipline comes of age*. *Landscape Research*, 47(2), 167–178. <https://doi.org/10.1080/01426397.2020.1849588>
- Maas, F. M. (1959). *Bronnen, bronbeken en bronbossen van Nederland, in het bijzonder die van de Veluwezoom : een plantensociologische en oecologische studie*. [Internal PhD, WU]. Veenman. <https://doi.org/10.18174/182881>
- Maas, F.M. (1967, April 5). *Van theekoepel tot caravan: de buitenplaats als bijdrage tot de landschapsvorming*. [Published inaugural speech] <https://resolver.tudelft.nl/uuid:09871bd7-1832-4636-a4b4-48a643de2e35>
- Maas, F.M. (1994, January 12). *Een route door het stedelijk landschap*. [Published valedictory speech] <https://resolver.tudelft.nl/uuid:914f830b-c1ea-4730-98ca-32c5734ad6b2>
- Marsh, G.P. (1868). *Man and Nature; Or, Physical Geography as Modified by Human Action*. Harvard University Press. ISBN:978-0-674-04063-2

- Nijhuis, S. (2015). *GIS-based landscape design research: Stourhead landscape garden as a case study*. [Doctoral Thesis] <http://resolver.tudelft.nl/uuid:8fe759ea-715c-450f-994c-1f4cc1463dd2>
- Nijhuis, S. (2023). *Curriculum Vitae*. Steffen Nijhuis. <https://steffennijhuis.nl>
- Nijhuis, S. (2023). *Landscape Logic*. Jap Sam Books.
- Section of Landscape Architecture. (2022). *LA.X: Celebrating 10 years of Landscape Architecture Education* (S. de Wit, R. van de Velde & I. Bobbink, Ed). TU Delft.
- Sijmons, D.F. (2015, October 16). *Bewogen beweging: Landschap onder de kap*. [Published valedictory speech] <https://resolver.tudelft.nl/uuid:318d5cef-286f-4dd1-bd22-03f4974fa789>
- Steenbergen, C. M., & Reh, W. (2003). *Architecture and Landscape: The design experiment of the Great European Gardens and Landscapes*. Uitgeverij Thoth Bussum.
- Steenbergen, C., Reh, W. Nijhuis, S. & Pouderoijen, M. (2009). *The Polder Atlas of The Netherlands - Pantheon of the Low Lands*. Thoth. ISBN:978-90-6868-519-0
- Steenbergen, C.M. (1990) *De stap over de horizon: Een ontleding van het formele ontwerp in de landschapsarchitectuur*. [Doctoral thesis] <http://resolver.tudelft.nl/uuid:b864c511-73eb-4811-a9e4-14bbacdb0b9a>
- Steenbergen, C.M., Reh, W. (2011). *Metropolitan Landscape Architecture - Urban Parks and Landscapes*. Thoth. ISBN:978-90-6868-591-6
- Steenhuis, M., Hooimeijer, F., Galema, W., Berkelbach, C., & Linders, J. (2009). *Maakbaar landschap : Nederlandse landschapsarchitectuur 1945-1970*. NAI Uitgevers.
- Tielbeke, J. (2016, July 6). *Welkom in het Antropoceen*. De Groene Amsterdammer. <https://www.groene.nl/artikel/welkom-in-het-antropoceen>
- Tobey, G. B. (1973). *A History of Landscape Architecture: The Relationship of People to Environment*. American Elsevier Publishing Company, Inc.
- TU Delft. (n.d.). *Dirk Sijmons*. <https://online-learning.tudelft.nl/instructors/dirk-sijmons/>
- TU Delft. (n.d.). *Landscape architecture*. <https://www.tudelft.nl/bk/over-faculteit/afdelingen/urbanism/organisatie/secties/landscape-architecture>
- Vollaard, P. (2014). *The Nature of Man - The Rise of the Anthropocene*. IABR.
- Vollaard, P. (2014). *Voorwoord Piet Vollaard in catalogus IABR*. Stichting TIJD. <https://www.stichtingtijd.nl/nieuwsberichten/voorwoord-piet-vollaard-in-catalogus-iabr>

Annotated bibliography

On Landscape Architecture, Environmentalism and the relation to nature

Burns, C., & Kahn, A. (2005). *Site matters: design concepts, histories, and strategies*. Routledge.
Key words: Modernism, landscape architecture, theoretical essays, Le Corbusier

Conan, M. (2000). Environmentalism in landscape architecture. In Dumbarton Oaks Research Library and Collection eBooks. Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University. <https://archive.org/details/conan-environmentalism-in-landscape-architecture/page/186/mode/2up>
Key words: environmentalism, landscape architecture

Emerging Ecologies: Architecture and the Rise of Environmentalism (Exhibition at Museum of Modern Art). (2023-2024). MoMA. <https://www.moma.org/calendar/exhibitions/5609>

Meeus, J. H., & Vroom, M. J. (1986). *Critique and theory in Dutch landscape architecture*. *Landscape And Urban Planning*, 13, 277–302. [https://doi.org/10.1016/0169-2046\(86\)90042-3](https://doi.org/10.1016/0169-2046(86)90042-3)
Key words: triptych, traditional, modern and post-modern, awareness of motivation of individual designers

On disciplinary studies about Architecture and Landscape architecture

Bell, S., Sarlöv Herlin, I., & Richard, S. (Eds.). (2011). *Exploring the boundaries of landscape architecture*. Routledge.
Key words: changing world, neighbouring disciplines, theory

Jauslin, D. (2019). *Landscape Strategies in Architecture*. Dissertation, Delft University of Technology. ISBN 978-94-6366-236-9
Key words: design concepts, relevancy of landscape architecture for architecture, concept of nature, design strategies, OMA, SANAA, Peter Eisenmann

Laboy, M. (2016). Landscape as a conceptual space for architecture: Shifting theories and critical practices. *The Plan Journal*, 77–96. <https://doi.org/10.15274/tpj-2016-10007>
Key words: autonomy, contingency, ecology, landscape, theory

Waldheim, C. (2014, April 29). Landscape as Architecture - Harvard Design Magazine. *Harvard Design Magazine*. <https://www.harvarddesignmagazine.org/articles/landscape-as-architecture/#foot-1>
Key words: disciplinary, professional identity, history, terminology, Olmsted

On (the history of) education of Architecture and Landscape Architecture (in the Netherlands)

Bruns, D., & Hennecke, S. (2022). *The Routledge Handbook of Landscape Architecture Education*. In Routledge eBooks. <https://doi.org/10.4324/9781003212645>
Key words: Built environment, education, urban studies, 200 years of landscape architectural education, global history, stories of schools and people

Eaton, M. (2006). Revisiting Philosophy and Education in Landscape Architecture, in Friedman, K., Love, T., Côte-Real, E. and Rust, C. (eds.), *Wonderground* - DRS International Conference 2006, 1-4 November, Lisbon, Portugal. <https://dl.designresearchsociety.org/drs-conference-papers/drs2006/researchpapers/4>
Key words: education, philosophy, aesthetics, ethics, landscape architecture mediating between culture and nature

Keane, B., & Monacella, R. (2022). *Designing landscape Architectural education - Studio Ecologies for Unpredictable Futures*. In Routledge eBooks. <https://doi.org/10.4324/9781003145905>

Keywords: landscape architectural education, studio teaching, academic discipline, pedagogy, field-work, ecology,

Nijhuis, S., Niederer, D. (2017). *Landschapsarchitectuur: tussen ontwerp en onderzoek*. Dutch School of Landscape Architecture. ISBN: 978-90-827899-0-4

Keywords: The Netherlands, symposium DESIGN=RESEARCH, essays, education and research, Wagening, Delft, etc.

Appendix A

Interview 1 – Saskia de Wit (In Dutch)

Interviewer: Floor van der Vliet (FV)
Interviewee: Saskia de Wit (SW)
Date and time: February 17th 2025, 16:30
Location: Faculty of Architecture, TU Delft

SW: Ja, nu ik er zo over na zit te denken, is het toch wel een hele slimme invalshoek. Want dat is ook wat wij daar bij ons artikel helemaal niet hebben gedaan. Maar bijvoorbeeld, dat ecologie verhaal. Dat is heel, dat is weer een hele andere manier van nadenken over natuur.

Dus al die verschillende, uh, begrippen. Wat is natuur? En dat is natuurlijk een heel breed vraagstuk en juist door dat gewoon in te kaderen in wat er in zo'n opleiding allemaal is gebeurd, kun je daar heel concreet best wel veel verschillende dingen over zeggen.

FV: Ja, dat dacht ik inderdaad ook.

SW: Ik vind het wel leuk, ja.

FV: Ja. Maar, nee, ik had dus ook, een beetje gekeken inderdaad naar, je noemde al de naam Bijhouwer, een Steenberg, en ik had ook met Aart Oxenaar contact en die zei ook van, ja, we moeten gewoon Dirk Sijmons, uh, even contacten, misschien wilt die hier ook over praten, om te kijken, nou ja, tenminste, die daar dan toch aan het hoofd stonden, hadden waarschijnlijk wel een flinke stempel daarop.

SW: Ja, ja, ja. En Dirk, die vindt dat hartstikke leuk. Dus die moet je gewoon interviewen.

FV: Ja, hij had nog niet gereageerd. Dus weet ik niet of ik het goede emailadres had. Moet even kijken. Maar dat, nou ja, dat zou wel leuk zijn. Um, maar even kijken. Ik had dus eerst wat vragen over, over jou, en dan over de faculteit, en dan dus even inderdaad over de mens en de natuur, hoe jij daar naar kijkt.

SW: Ja.

--- Introduction about SW de Wit herself ---

FV: Wat hoe zou je zelf jouw functie hier omschrijven? Je hebt natuurlijk wel zo'n woord, zo'n officiële functie, maar...

SW: Officieel is het, uh, universitair docent of assistant professor.

FV: Ja, maar wat, ja, wat heb je zelf het gevoel dat je hier doet en bijdraagt, alles.

SW: Nou, het scheelt wel in de verschillende rollen. Kijk, de assistant and associate professor is sowieso dat je zowel onderzoek als onderwijs doet. Dus dat is al heel essentieel. Dus niet alleen onderzoek en ook niet alleen onderwijs. Dus dat mijn manier van onderzoek doen heel erg het onderwijs stuurt en vice versa.

FV: Die hebben gewoon connectie met elkaar, als je het doet.

SW: Ja, nou ja, bijvoorbeeld ook, je kan heel goed een opleiding Landschapsarchitectuur doen zonder het ooit over tuinen te hebben.

FV: Maar ja, ik zie, nou ja, ik zie dat ook bij jouw lezingen, dan gaat het natuurlijk daar wel over.

SW: Ja, ja, dus dat is wel heel sturend, ja.

--- Landscape architecture new master track at TU Delft ---

FV: En je zei iets van 30 jaar ben je al hier, dus de hele... Wat van hoe de, hoe de master is ontstaan, ben jij, heb jij gezien?

SW: Ja, daar heb ik ook echt actief bij mee vormgegeven. Want het was toen Clemens, die heeft het bedacht, van we moeten echt een eigen, eigen afstudeerrichting hier maken, want anders verdwijnen we.

En dat kwam eigenlijk omdat voor die tijd, uh, was de structuur van de universiteit, van bouwkunde in elk geval, veel meer... je had allerlei verschillende... Hoe heette dat toen? Misschien heette het ook gewoon leerstoelen, maar zoals theorie bijvoorbeeld. En wij als Landschapsarchitectuur leerstoel, wij waren dus voedend aan architectuurstudenten, wat wij heel graag deden.

Wij begeleiden afstudeerders bij architectuur en we hadden ook allerlei vakken. En toen hebben ze het geherstructureerd en, uh...

FV: Maar volgens mij ook nationaal werd de hele master, bachelor ding werd ge...

SW: Ja, met de *Bologna agreement*. Maar dit was daarvoor al. Het was gewoon een soort bezuinigingsding of herorganisatie, weet ik het. En wij gingen toen onder stedenbouw vallen.

FV: Ja, maar niet officieel?

SW: Ja, wij vallen nog steeds onder stedenbouw. Maar hij was toen heel erg bang, en daar had hij ook gelijk in, dat wij dan eigenlijk ook zouden verdwijnen als afzonderlijke discipline. Heel veel stedenbouw. Mensen die vinden landschapsarchitectuur gewoon een soort van stedenbouw.

FV: Ja.

SW: En dus daarom heeft het toen gezegd van we moeten echt een eigen mastertrack worden om als discipline gewoon waarde te houden. Het super jammere daarvan is , maar dat zou denk ik toch al zijn gebeurd, dat de link met architectuur echt heel erg ver weg is geraakt.

FV: Ja. Dat is inderdaad dat je, eerst was het dus een soort van voeding voor architectuur en nu zie je ook, nou ja. Je ziet ook dat die connectie tussen stedenbouw en landschap lijkt er veel meer te zijn. Die is ook, doordat wij er, ja. De hele master is ook zo ingericht op dezelfde manier. Dus je, nou ja, nu verandert het weer natuurlijk. Maar landschap en urbanism combineren lijkt ook veel makkelijker zijn dan...

SW: Nou, dat weet ik niet eigenlijk. Maar het is wel waar, het is veel meer vervlochten omdat we officieel onderdeel van urbanisme zijn. Maar ja, dus daar konden we helemaal niks tegen beginnen. Dat ging gewoon gebeuren. En dus, nou ja, om niet helemaal te verdwijnen in urbanism... Is die mastertrack, ja, begonnen. Ja, terwijl, maar dat is echt, daar denken alle collega's verschillend over. Ik vind die link met architectuur veel waardevoller dan de link met stedenbouwkunde. Maar de meeste van onze collega's... Die zien dat anders. Ja, want, nou ja.

--- How did SW end up in Delft? ---

FV: Ja, want dat... Nou ja, dat vroeg ik me dan ook af. Dat is de volgende eigenlijk. Jij bent zelf natuurlijk in Wageningen begonnen, want daar was het eerst. En hoe ben jij dan uiteindelijk naar Delft toegegaan?

SW: Ja, haha. Um, toen ik studeerde... Ja. Toen, uh, Nou ja, wat ik al even noemde, wij hadden heel veel vrije, uh, mochten zelf onze punten heel erg vrij invullen in Wageningen. En wat ik toen heb gedaan is dat ik een, uh, een jaar in Delft ging studeren. Ah. Omdat ik architectuur altijd wel interessant vond.

En daar wilde ik wel mee. En toen heb ik, uh, dus gewoon hier allemaal vakken gevolgd. Ja. En daarna heb ik, uh, mijn afstudeerscriptie geschreven over een omsloten tuin. Omdat ik iets wilde wat architectuur en landschapsarchitectuur iets met elkaar. Ik dacht nou, een tuin in een gebouw, dat, uh... En dus dat is eigenlijk de reden dat wij op die omsloten tuin uitkwamen. Maar ook dat we in contact kwamen met Clemens. En toen we afgestudeerd waren...

FV: Want die was daar ook toen?

SW: Nou, nee, omdat wij hem hier hadden ontmoet toen wij gingen studeren. En toen daarna hebben we dat onderzoek gedaan en toen hebben we gevraagd of hij onze begeleider wilde worden in die tijd. Dat was allemaal veel makkelijker.

FV: Want hij was hier toen wel al?

SW: Hij was hier toen, ja. En toen waren we afgestudeerd en toen zei hij tegen ons... Van, uh, daar moeten jullie een boek over schrijven.

FV: Want dat had dat jij samen met iemand gedaan?

SW: Ja, met Rob Aben. Ja, met mijn collega toen. Dus toen zijn wij na onze studie hier naartoe gekomen om dat boek te komen schrijven.

FV: Oké. Toen je al afgestudeerd was.

SW: Nee, ja, dus net echt vers afgestudeerd. Oh, we gaan een boek schrijven. Leuk. Ja, was ook... En dan ging hij dan in... Ja, hij begeleidde dat dan, ja. En toen dacht ik van, je kan wel een boek schrijven, maar daar kun je natuurlijk niet van leven. En toen heeft hij ervoor gezorgd dat wij allebei hier les konden gaan geven. En dat was eigenlijk in eerste instantie alleen om dat boek te kunnen schrijven. En sindsdien ben ik nooit meer weggegaan.

FV: Nee. Oh, grappig.

SW: Dus dat was een hele, ja, een beetje toevallige route. Ja. Ja.

FV: Maar daarnaast werk je nog steeds wel ook als landschapsarchitect ontwerper.

SW: Uh, nee, dat ben ik pas gaan doen. Dus ik heb eerst alleen lesgegeven... en toen het boek af was, toen ben ik mijn eigen bureau begonnen. Dus ik heb eigenlijk ook nooit bij een bureau gewerkt. Want ik niemand kan aanraden. Om niet bij een bureau te werken. Nee, gewoon je moet echt alles zelf uitvinden hoe dingen werken. Dat was gewoon niet zo slim.

Maar ja. Ja, maar op zich vind ik het wel zelf wel heel leuk dat ik zelf dus zowel Wageningen ervaring als Delft ervaring heb. Dat weet wat gewoon, ja.

FV: Nou ja, dat zie ik ook. Ik ga nog steeds weer zoveel om met mensen die nu de Mastertrack natuurlijk doen. Ja. Die ook dan in Wageningen de Bachelor hebben gehad. En dan zie je inderdaad dat ze een hele andere achtergrond hebben, andere kennis. Maar dat je dat, nou ja, ook wel leuk is dat je die uitwisseling hebt. Ja, ja, ja, ja. Um, oké. En dan... Nou ja, daar gaat het over in hoe jij dus, je zegt het al zelf, je bent heel erg betrokken geweest bij de ontwikkeling van de master.

--- Involvement with the initiation of the new master track ---

Hoe, wat heb je daar mee, aan bijgedragen of hoe ben je daarin betrokken geweest? Hoe ging dat in z'n werk?

SW: Uh... Ja, nee, ik heb me gelukkig weinig bemoeid met de formele kant. Want dat was echt een hel, met de wetgeving en weet ik wat allemaal.

FV: Ja, en Wageningen vond het niet leuk.

SW: Ja, en, en, nou, oh, dat is misschien ook wel een grappig, of iets. We hebben het gekke geval dat, uh, architectuuropleiding valt onder het ministerie van onderwijs, cultuur en wetenschappen. Landschapsarchitectuuropleiding valt onder het ministerie van landbouw. Het ministerie, dus welk ministerie er nou over ons besliste. Dat was dus het ministerie van landbouw. En iedereen die op het ministerie van landbouw werkt, heeft in Wageningen gestudeerd. En ze, en dus niemand bij dat ministerie wilde er zich te hard voor maken dat er hier ook een opleiding kwam. Dat was echt zo'n soort, uh, wij-zij verhaal. Dus vandaar dat het toen ook echt een rechtszaak is geworden.

FV: Echt?

SW: Ja, ja, ja. Oké. Want zij zeiden gewoon, ja, dat vinden we niet nodig, dus het gebeurt niet.

FV: En wat is er dan uiteindelijk gebeurd, waardoor dat dan wel kon? Omdat het dus bij een architectuuropleiding iets anders zou doen, of...

SW: Ja, nee, in eerste instantie zeiden ze dat dus juist, dat dat juist was wat ze niet wilden. Want ze zeiden, dus je moet gewoon precies dezelfde dingen doen als in Wageningen. En dat kunnen jullie niet in Delft, dus dan ga je niet, uh... Dus wij konden niet bewijzen dat we eigenlijk zouden voldoen aan wat een landschapsarchitect zou moeten kunnen. En het hielp ook niet dat hier op bouwkunde daar zaten ze er eigenlijk ook niet zo op te springen.

FV: Dus het was eigenlijk alleen jullie?

SW: Ja, alleen wij. Ja, ja, ja. En toen hebben we uiteindelijk, uh, het was een beetje, de mensen in Wageningen wilden het al helemaal niet. Ze hadden echt hele akelig gesprekken ook met hun. En uiteindelijk zijn zij het vooral geweest die gewoon soort van zijn omgedraaid. Dus de, de, de collega's in Wageningen, zeg maar. Ja, dus we bleven maar in de gesprekken erop hameren, gewoon een meerwaarde van diversiteit. Ja. En, uh, en uiteindelijk vonden zij dat ook, opeens. Ja. En dus toen hebben zij in die rechtszaak wel echt onze kant gekozen. En daardoor konden ze wel hardmaken.

En we hebben uiteindelijk, want ze zeiden van ja, jullie kunnen niet bewijzen dat je aan de begintermen van het architectenregister voldoet wat een landschapsarchitect daar moet voldoen. Je hebt ook als je als architect afstudeert, dan moet je een aantal competenties hebben. En een aantal van die competenties, die uh, nou ja.

Sowieso het probleem dat wij in mastertrack waren en in landschapsarchitectuur, of in Wageningen is het een Bachelor ook. Dus dan heb je vijf jaar landschapsarchitectuur, hier dan heb je twee jaar. En dus uiteindelijk hebben wij toen, kunstmatig eigenlijk, dat een aantal dingen die je hier in de Bachelor leert, dat dat ook wel eindtermen voor landschapsarchitecten zijn. Ja. Dus uiteindelijk konden we met die bachelor en die master bij elkaar geschraapt van, uh, Daar tot.

FV: En jij zei dus, was je dus niet bij die formele dingen betrokken?

SW: Nee, als je daar meer over wil weten, René van de Velde, die heeft die onderhandelingen gedaan. Die weet daar alles van. Arme jongen.

Ja, en wat ik met de inhoud, want we hebben uiteindelijk toen, dus hoe we dan die master gingen vormgeven. Um, nou ja, dus de twee jaar, dus één jaar met vakken, één jaar met afstuderen. Nou ja, dat was natuurlijk de structuur die we hier hadden. En, um, dat we elk van die, van die kwartalen, wat het eigenlijk nu is. Dus de basis op de tuin, basis op het Nederlandse landschap en basis op de stad. Ja, dat is die drie boeken.

FV: Dat is wat Clemens bedacht had..

SW: Ja. Het lastige was.. Het duurde allemaal zo lang, door die rechtszaken en alles, dat tegen de tijd dat we er echt aan konden beginnen, was Clemens al met pensioen. Dus, maar

zijn idee van die drie lijnen, daar heb ik toen vooral samen met Inge en René dus vormen aan gegeven en dan, het is eigenlijk wat ik nu nog steeds doe, dat eerste kwartaal met de tuin als een soort lens om het landschap te leren bekijken. Dat heb ik vooral.

FV: Dus dat is dan, ja, het Q1 eigenlijk. Uhm, oké. En heb je daardoor ook toen, omdat jij al de bachelor heeft eigenlijk ook bijgedragen aan die punten, zeg maar.

--- Involvement with the bachelor ---

Heb je daar dan ook invloed op gehad? Want volgens mij, we hebben wel toen een boek ooit toen gelezen, denk ik.

SW: Ja, dat dictaat, ja, ja, ja.

FV: Wat jij had geschreven.

SW: Ja, ja, bij die grondslagen. Ja. Toen zo'n dictaat. Ja, dat ben ik eigenlijk een beetje vergeten hoe dat ging. Want dat was wel... Want toen waren die, was het vak grondslagen er volgens mij nog helemaal niet.

Dus want het, want het was, dat is ook altijd wel een struggle geweest, wij moesten dus voortdurend... Dus, wij hadden gezegd, in de bachelor, want het is een brede bachelor, dus leer je ook dingen voor landschapsarchitectuur. Maar dat moesten we wel, uh, het moet wel gebeuren. En hier in bouwkunde zaten ze er ook niet op te wachten, want ze dachten, ja nee, we moeten architecten opleiden hier.

Dus de meeste mensen die in de bachelor onderwijs zitten, die zeggen gewoon van, dat zijn alle architectonische skills die je moet leren. En dus wij hebben eigenlijk vooral in de jaren daarna echt, echt voortdurend getrokken en geduwd en weet ik wat, om een klein beetje landschapsarchitectuur ook erin te brengen. En dus toen uiteindelijk kon ik bij dat grondslagenvak iets doen, wat gewoon een beetje, uh, ja, zode aan de dijk zette.

FV: Ja. Want, uh, hoe kijk je daar nu tegenaan? Wordt, uh, ik weet niet of je daar nu nog een soort van, uh, contact met de bachelor over hebt.

SW: Ja, nou ja, kijk, die dictaten, die zijn er alweer uit.

FV: Echt?

SW: Ja, ja, ja, want we hebben nu alweer een onderwijsvernieuwing gehad, dus dit jaar. Ja. En het heeft, uh, een voordeel in het najaar. Nadeel, ik vind het stom dat die dictaten eruit zijn. Maar het voordeel ervan is, het wordt wel geleidelijk steeds beter, want dat grondslagenvak is nu nog, nog meer geïntegreerd.

Architectuur, stedenbouw en landschapsarchitectuur. Dus het wordt wel gelijk op een andere manier, ja. Dus we zijn nu een boek aan het schrijven wat van die drie vakgebieden samen is. Dus dat is wel, het is minder groot en het gaat dus minder diep dan die dictaten van toen. Maar het fijne ervan is dat het wel echt wordt gepresenteerd als drie gelijkwaardige ontwerpgebieden.

FV: Ja, want dat, nou ja, ik vond het zelf, je kreeg het bij, inderdaad, grondslagen kreeg je een beetje landschap, maar ik denk dat verder dan, ja...

SW: Nee, ON1.

FV: Ja, maar toen, ja, dan kende je landschap eigenlijk nog niet eens als een discipline.

SW: Nee, precies, dat is dus, nee. Dus dan ben je eigenlijk ook helemaal niet bewust dat dat een aparte discipline is als je ermee bezig bent.

FV: Maar daar, nou ja, daar ben je niet heel erg mee bezig, of is dat...

SW: Nee, dat was, ik heb heel lang, ben ik ook coördinator vanuit Landschapsarchitectuur voor die ON1 geweest. Ik moest echt zo hard trekken en duwen, en dus daar ben ik mee gestopt.

FV: Ja, en over, je vindt dus nu wel beter gaan?

SW: Ja, maar nog steeds is het, is het veel te weinig.

FV: Ja, want zie, juist, zie je dat ook zeg maar met... Nou ja, bachelor afgestudeerde van hier versus mensen die binnenkomen van andere universiteiten. Merk je dat in de master heel erg?

SW: Ja, maar, ja, uh, maar er zijn ook mensen die van andere universiteiten binnenkomen, die bijvoorbeeld uit Griekenland. Die hebben ook een architectuur achtergrond.

FV: Ja, dus dat maakt dan ook niet uit eigenlijk.

SW: Nee, nee, nee.

FV: Oké.

SW: Nee, plus dat ik ook merk dat mensen die wel al veel meer een landschapsarchitectuurachtergrond hebben, zoals bijvoorbeeld mensen uit Wageningen, dat die, uh, wel veel meer kennis hebben, die je dan eigenlijk nooit meer kan inhalen, uh, maar niet zozeer beter kunnen ontwerpen.

FV: Nee, oké, ja, die hebben andere soorten.

SW: Ja, ja. Ja. Ja, en dat vind ik wel echt heel erg leuk aan deze opleiding, dat je juist al die verschillende ingangen hebt.

FV: Ja. Ja. Nee, ik was zelf ook een tijdje in Oslo, was ik daar op Exchange. Daar was ook iedereen van, van van alles. Ja. En dan merkte je het eigenlijk nog meer, omdat het ook heel, nou ja, nog internationaler was eigenlijk. Maar dat, ja, dan merk je inderdaad heel erg verschillende achtergronden. Dat was juist, ja, eigenlijk leuk.

SW: Ja, ja, ja. En dat heb je natuurlijk, bij architectuur heb je dat niet. Nee. Want dan heeft iedereen een achtergrond in architectuur. Nee.

FV: Ja. Alleen als je van, uh... Niet brede opleiding als bachelor komen, dan zijn ze soms iets, hebben ze wat meer, diepere kennis.

SW: Ja, klopt, ja.

--- Important involved people through history of landscape architecture in Delft ---

FV: Oké, en dan, even kijken. Nee, ja, ik had hier dus geschreven, wie zijn de, nou ja, beetje toonaangevende personen geweest in de, uh, het onderwijs van landschap door de jaren heen. Nou ja, die heb je misschien al benoemd.

SW: Ja, ik denk het wel, ja. Ja, dus Bijhouwer, Maas, Clemens Steenbergen, Dirk Sijmons.

FV: En het kenmerkte hen dus inderdaad dat je zei dat Bijhouwer dus echt een beetje de nieuwe, de modernist was daarin.

SW: Ja.

FV: En dan Clemens ging eigenlijk weer, wacht nee, Maas was daartussen.

SW: Nou, Maas was ertussen, ja, die was een beetje, die heeft niet echt de eigen kleur toegevoegd.

FV: Oké, die ging gewoon een beetje verder op wat er al gebeurd was.

SW: Ja, ja, ja. En Clemens, die heeft toen wel weer heel erg die nadruk op vorm en compositie en ruimte gebracht.

FV: En is dat, want dat is ook... Best wel doorgekomen in, uh, zowel, volgens mij ook Bachelor en Masterprogramma, toch? Want die grondslagen, dat was toen ook best wel, tenminste, wat ik herinner...

SW: ja, maar dat komt denk ik doordat ik het deed. Want ik zit heel erg in die lijn van Clemens. Ja, oké. Dus daar, dus dat is, ik denk, als één van mijn collega's het had gedaan, dan zou het waarschijnlijk veel meer over ecologie of over stedenbouw, ja.

FV: Oké, dat is grappig.

SW: Ja, want dat is ook nog een leuke woordenstrijd. Je hebt ook, uh, in de Verenigde Staten is het denk ik tien of vijftien jaar geleden, daar was landschapsarchitectuur echt altijd het ontwerpen van tuinen en openbare ruimtes.

FV: Ja.

SW: En toen hebben zij dus daar het begrip Landscape Urbanism bedacht. Terwijl wij zeggen, ja, dat deden wij altijd al als landschapsarchitecten. Maar die Amerikanen, die zijn natuurlijk altijd heel prachtig met hun redeneringen. Dus dat is enorm aangeslagen. Dus nu zijn er dus heel veel mensen die zeggen, nee, wij doen landscape urbanism en geen landscape architecture.

En dat, dat vind ik heel ingewikkeld. Want alle voorbeelden die Landscape Urbanists aanhalen zijn vaak Nederlandse landschapsarchitectuurprojecten, die wij als landschapsarchitecten deden. Dus ik denk van ja, what's new? Maar het gevolg is wel dat er een aantal mensen dus heel erg bij urbanism aanhaken als Landscape Urbanism. En die willen helemaal van dat begrip Landscape Architecture af.

FV: Want wat zien zij dan anders daarin?

SW: Nou, dat is dus eigenlijk stedenbouw gebaseerd op landschappelijke...

FV: Landscape-based urbanism, wat ik ook...

SW: Ja, dat is dan weer een nieuwe term. Dat is weer iets van Stefan. Dat is wat Stefan dan weer als... Ja. Maar dat is iets anders dan landscape urbanism.

FV: Misschien moet ik dat aan hem vragen. Ik zie hem volgens mij volgende week.

SW: Oké, heel goed. Ja, ja, ja. Maar het jammere daarvan vind ik dan dat landscape urbanism of landscape-based urbanism gaat echt over de schaal van de stedenbouw. En het leuke van landschapsarchitectuur is juist dat het door alle schalen heen gaat. En, waar zij misschien ook wel gelijk in hebben daarmee, wordt het misschien ook gewoon te breed.

FV: Um, maar dan had je dus... Ja, jij bent heel erg doorgedaan op Clemens en ideeën. Toen kwam daarna Dirk Sijmons.

SW: Dirk Sijmons, die dat procesdenken heeft ingebracht. Wat ik ook, wat mij ook echt superveel heeft beïnvloed. Ja. Want mijn fascinatie, nou ja, wat ik ook eigenlijk dat, dat verhaaltje over mijn eigen tuin. Hoe dat is veranderd van puur vorm geven naar werken met processen.

FV: Ja, want dat puur vorm geven is eigenlijk meer Steenbergens.

SW: Ja, ja, ja, ja. Want zo moet het eruit zien. En dat dan proberen vast te houden, ja, ja, ja.

FV: En dan Dirk Sijmons kijkt meer, nou ja, ik had ook inderdaad, uh, afbeeldingen moesten wij gaan opzoeken. Dat nou ja, ik ging, hij werkt natuurlijk bij HNS. Of nou ja, zelfs de oprichter van. Dat hij ook, nou ja, veel meer kijkt naar die grote schaal, de natuurlijke processen en het klimaat. Dat was bij, tenminste bij Steenbergens zag ik dat nog eigenlijk helemaal niet, toch?

SW: Nee, nee, nee. En wat ook een groot verschil is, dat, uh, uh, uh, Sijmons, die kijkt echt vanuit de vraagstukken die er spelen. Dus die begint eigenlijk met, oh jee, we zitten met een energietransitieprobleem, we zitten met een ecosysteemprobleem. En van daaruit, uh, ga je aan ontwerpen denken. Terwijl Clemens zegt precies andersom, die zegt van nee, je moet

gewoon altijd kunnen ontwerpen en als je dat kan, dan maakt het niet uit welk probleem je voor de kies krijgt.

FV: Nee, oké, ja. Ja. Is een andere, ander initieel idee eigenlijk.

SW: Ja, precies, ja.

Ja, en dan is het misschien ook wel leuk om daar, waar staat het nou? Want dit, uh, nee, ik denk dat het het andere boek van, uh, uh, *Metropolitane Landschappen* is. Dan moet je die conclusie maar eens lezen daarvan. Daar staat heel, heel helder die opvatting van, uh, van de rol van ontwerpen eigenlijk in. En het is best goed leesbaar, die conclusie.

FV: Laten we hier een aantal boeken zoeken. Dat is wel al die boeken die je liet zien. Uh, even kijken.

--- Important moments or ideologies that changed the course of history ---

Uh, ja, zijn er voor je gevoel ook momenten geweest, in de loop van de tijd, die een soort invloed hebben gehad over de manier waarop mensen keken naar het onderwijs van landschapsarchitectuur, of dat er iets veranderde, of was dat meer de verandering van wie er aan de hoogte stond van de sectie, of...

SW: Ah... Hmm, goeie. Nou ja, dus eigenlijk dat moment van de mastertrack ten opzichte van voor die tijd is gewoon als onderwijs dienend voor de hele faculteit naar een specifieke mastertrack. Ja. Dat was wel heel belangrijk.

FV: Maar ook niet dingen die er omheen gebeurden. Gewoon, ja, ook omdat ik natuurlijk kijk naar die ideeën over mens en natuur, of er dingen zijn gebeurd.

SW: In de maatschappij hier. Ja, ja, ja. Nou, dat is, dat is een hele leuke. Daar zit ik denk ik nog te veel midden in om er iets veelzinnigs over te zeggen, maar het is wel super relevant. Nu gewoon die hele, uh, manier van kijken over more than human thinking.

FV: More than human thinking?

SW: Ja, dat is, daar moet je, daar, je moet heel niks, maar haha, dat, dat is echt een tendens in de filosofie en antropologie en, die volgens mij enorm belangrijk is, is dat wij als mens, uh, slechts een onderdeelje van de natuur zijn.

FV: Maar dat het altijd heel erg op de mens gericht was.

SW: Ja, ja, want ja is, ja je kan ook niet anders. Maar daar, daar zijn echt super interessante, uh, ja filosofieën over. En dat beïnvloedt ons onder, op dit moment, ons onderwijs. Heel erg.

FV: Is het ook, ik heb nu die afbeelding in m'n hoofd, dat je eentje hebt... waar mensen met allemaal beestjes rondleggen en de ander...

SW: Ja, van *egocentrisch* naar *ecocentrisch*. Maar 'more than human thinking' gaat nog verder dan dat, want die redeneert dat het niet alleen mensen en dieren zijn actoren, maar

ook landschappen. Dus je hebt bijvoorbeeld, in Nieuw-Zeeland is er een rivier... De Warangawi rivier, die rechten heeft gekregen.

FV: Ja, daar heb ik eerst een documentaire over gezien.

SW: Ja, en die manier van denken, dat... Het bepaalt ook met name voor landschapsarchitectuur dat je dus een rivier niet alleen ontwerpt voor ons en ook niet alleen voor de ecologie, maar ook voor de rivier zelf.

En wat dat dan betekent voor ontwerp, dat weet niemand nog, maar het bepaalt wel heel erg van de relatie tot natuur. Is enorm anders. Dus dat is, denk ik, een gebredere wereldwijde trend, die heel sterk nu op dit moment doorwerkt.

FV: Oké, want dat is inderdaad, uh, ook over wat zijn jouw gedachtes erover, over die relatie tussen mens en natuur. Maar dan ben je... Ben je hier dus heel erg...

SW: Daar zit ik helemaal in. En ik vind het verschrikkelijk moeilijk, omdat ik juist zo'n vormgever ben. Dus het is bijna het tegengestelde. En daardoor vind ik het ook super interessant. Want eigenlijk, zoals ik altijd, zoals ik ben opgeleid, zoals ik altijd heb gedacht, vorm en perceptie, dat is natuurlijk de menselijke perceptie.

Ja. En als je dan ontwerpt voor anderen die niet zo waarnemen als wij, en ik heb geen flauw idee hoe ze waarnemen, hoe moet ik daar dan voor ontwerpen?

FV: Dat je ook kijkt hoe bijen bijvoorbeeld een hele andere manier hebben van, überhaupt, sensorisch ervaren.

SW: Ja, ja, ja. Ja. Ja.

FV: Oh ja grappig.

SW: Dus dat vind ik, dat, daar en daar ben ik, maar dan puur voor mezelf, daar ben ik wel heel veel, uh, ja, onderwijsexperimentjes mee aan het doen van, uh.

FV: Op wat voor manier?

SW: Nou, bijvoorbeeld, uh, wat ik een hele leuke vind is, ik heb een, een, een analyse methodetje opgezet, en dat heet, uh, hoe heet het? Ik vergeet altijd hoe ik het heb genoemd, want ik heb de naam steeds complexer gemaakt in de afgelopen tijd. Maar dat is eigenlijk, het gaat er eigenlijk om dat je, uh, uh, oh ja, dialogue... Nou, ik kan hem nog wel doorsluiten hoe het precies is, maar dat gaat er dus om dat je een boom gaat interviewen.

FV: Oh ja, volgens mij, was het in Q1? Hebben we dat toen gedaan ook? Uh, volgens mij heb ik toen...

SW: Ja, bij die parkanalyse, hebben we dat geprobeerd.

FV: Ja, volgens mij heb ik dat toen gedaan.

SW: Ja, ja, nou ja, maar dat is de perspectief van een boom. Moet je eens kijken naar het park. Ja, en je weet natuurlijk dat je niet echt vanuit de perspectief van die boom kan kijken. Je kijkt met je eigen ogen, maar dat bewustzijn ervan.

FV: Ja, en dat voorstellingsvermogen.

SW: Ja, dus dat komt eigenlijk voort uit dat denken van die more than human. Ah ja. Dus dat is wel echt in de manier van hoe wij onze verhouding tot natuur... Zien en wat vooral dat, wat voor invloed dat op het ontwerp moet hebben, is dat volgens mij een hele belangrijke beweging die hier nog wel op een of andere manier zijn plek gaat krijgen.

FV: Ja, maar die dus inderdaad heel erg opkomend is.

SW: Ja, die nog, ja, want het is anders dan ecologie.

FV: Ja. Wat dus eigenlijk ook pas veel later erin kwam.

SW: Ja, ja, ja.

FV: Dat wist ik eigenlijk niet. Ik dacht dat dat wel bij landschap, in ieder geval in Wageningen al een ding was.

SW: Ja, dat was het al wel, maar het hele, het woord ecologie is best wel nieuw. Dus voorheen had je biologie. En pas eigenlijk, eigenlijk, ja, einde van de twintigste eeuw is het hele... Eh, manier van denken van ja, maar het gaat niet om al die individuele beestjes, maar het gaat er om hoe ze met elkaar samenleven.

FV: Ja, het ecosysteem.

SW: Het hele ecosysteem denken. En dat heeft natuurlijk ook enorm veel invloed gehad. Ook op het kontmuis hier.

FV: Maar dat was natuurlijk daarvoor al.

SW: Ja, ja, ja. En ik vind het ook wel heel erg leuk dat het juist, dat die Chris van Leeuwen juist hier, eh, was. Want dat was ook in de tijd dat gewoon dat hele sociale omwenteling eigenlijk in de maatschappij. De sociologie en samenleving hier op Bouwkunde was er gewoon toen, in de jaren zeventig was het gewoon anarchie.

FV: Ja?

SW: Ja, ja. Dus van dat hele hiërarchische systeem van professoren die vanuit hun ego dachten. En dat studenten het overnamen. Dirk Sijmons, toen hij hier studeerde, die zat daar middenin.

Dus dat studenten, uh, gingen bepalen hoe het onderwijs moest worden gegeven. Dus dat was heel erg vanuit de maatschappij. En volgens mij hing dat heel erg samen met de ecosysteem.

FV: Dat is in de jaren tachtig of jaren zeventig?

SW: Zeventig, ja. En dat ecosysteemdenken is natuurlijk hetzelfde idee. Want je denkt vanuit de groep en niet meer vanuit de individu.

Dus dat is ook een hele grote ontwenteling geweest in het denken over natuur.

FV: Ja, dat zijn wel goede puntjes om te gaan...

SW: Ja, want daar kan je ook naar gaan zoeken. Ja, precies. Ja, jammer, want die Chris van Leeuwen, die schreef echt, ik begrijp het, die schreef totaal ontoegankelijk.

FV: Ja?

SW: Misschien een succes. Je moet iets over Chris van Leeuwen gaan opzoeken, maar liefst iemand die over hem schrijft.

FV: Ja. Ja, dat wordt een secundaire bron. Even kijken.

SW: En wat misschien ook wel een leuke is om op te zoeken, zijn *die intreeredes van die verschillende mensen*.

FV: Ja, want ik zag inderdaad dat er, ik vond dat... Online, maar dan vond ik het niet waar ik dat dan kon vinden. Ik weet niet of jullie dat in deze bibliotheek ook hebben, hè?

SW: Die van Clemmens hebben we wel. Die staat hier. Maar die van Maas, die staat misschien in de centrale bieb. Ik denk het haast wel. Misschien ook bij de closed stacks ofzo. Maar ik neem aan dat ze al die interredes wel bezitten.

FV: Dat leek me wel inderdaad leuk om te vergelijken ook. Ja, gewoon de opvatting over mensen en maatschappij. En de natuur, dat is grappig.

SW: Ja, ja, ja.

--- Landscape architecture, architecture and other disciplines ---

FV: En dan had ik nog ook idee, wat, um... Want je zei al dat je, nou ja, van jouw opleiding geïnteresseerd was ook in architectuur. Want hoe kijk je nu... Uh, naar die relatie daartussen zelf, hoe dat de maatschappij nu werkt met de, nou ja, interdisciplinariteit, maar ook, uh, op de faculteit zelf. Heb je daar een idee of een mening over hoe dat nu is?

SW: Dat, nou, ik, ik ben het niet eens met de huidige onderwijsvernieuwing, waar dat interdisciplinaire dus veel belangrijker wordt. Dus er gaan, er worden vakken opgegeven. Ik weet niet, zit jij daar nou net wel? Moet jij die nieuwe onderwijsstructuur doen of die oude? Nou ja, wat het nu wordt.

Kijk, wij hadden dus... Eén, twee, drie, vier kwartalen en dan een jaar lang afstuderen. En dat wordt nu vijf kwartalen en drie kwart jaar afstuderen. En dat vijfde kwartaal, dat is dus een

puur interdisciplinair vak. En ik vind interdisciplinariteit uitstekend. Als mensen vanuit hun discipline kennis gaan samenwerken met anderen.

FV: Ja, en ook vanuit hun eigen interesse.

SW: Ja, maar als het betekent dat je allemaal een beetje hetzelfde gaat doen. Dan, dan neem je weg aan, aan eigenlijk vakkennis. Hm. Dus ik, ik vind juist dat je in de opleiding juist heel specifiek op specifieke vakken moet inzetten, zodat mensen weten waar ze het over hebben en vervolgens met elkaar kunnen gaan samenwerken.

FV: Ja, dat zei een professor in Oslo, zei dat toen ook, toen ik zei dat ik landschap en architectuur wou gaan doen, zei ook inderdaad van ja, doe het dan gewoon allebei apart, en dan kan je daarna wel dingen samen doen.

SW: Ja, ja, ja, ja, ofzo. Maar dat niet, dat alleen maar mengen.

Nou ja, maar dan is *Mien Ruis* misschien ook wel een leuke, want die zet er dus ook heel erg in op dat interdisciplinaire. Zij heeft zelf ook bouwkunde gestudeerd, want er was gewoon een veelvraat en ze wilde alles weten en alles kunnen. Dus je kan best wel meerdere disciplines in jezelf verenigen. Maar ja, dan moet je voor elke discipline gewoon 100 procent gaan.

--- *Supernature* ---

FV: Ja, oké. Ja, dat waren wel een beetje de dingen die ik had opgeschreven. Ik weet niet of je zelf nog iets wou toevoegen, ja. Wat je denkt dat er relevant is.

SW: Ja, nou ja, ik zit een beetje nog op dat hele idee van mens en natuur en hoe wij tegen natuur aankijken. Dan misschien een beetje los van deze opleiding, maar, uh... Ook daar heb ik dus in mijn proefschrift best wel veel over geschreven. En dat gewoon de hedendaagse tuin een andere tuin is dan die van vijftig jaar geleden. Omdat wij anders denken over onze relatie tot natuur. Ja. En, um, ik heb daar het woord *supernatuur* voor bedacht.

FV: Oké. Haha.

SW: Ja, dat klinkt een beetje pretentius. Maar eigenlijk is dat, ik heb het niet zelf bedacht, maar dat is het idee van, uh, natuur buiten de mens bestaat eigenlijk niet. Wij zijn, dat is allemaal zo verweven. Wat er is, is wel op een of andere manier door ons beïnvloed.

FV: Ja, dan helemaal Nederland.

SW: Ja, maar eigenlijk overal.

FV: Ja?

SW: Ja, min of meer wel. Er is geen hoek van de aarde waar wij niet invloed op hebben gehad. En dat kan natuurlijk, uh, je kan er heel erg hard van schrikken... en zeggen van, dat is verschrikkelijk wat we hebben gedaan. Maar, nou ja, dan denk ik van, ja, het is nou eenmaal zo. En juist die hybride vorm van natuur, als je die nou omarmt... Zeggen wij zijn deel van de natuur, de natuur is deel van ons en dat is hoe wij onze relatie tot natuur eigenlijk zouden

moeten zien. Niet als iets waartoe wij ons moeten verhouden, als iets buiten ons, maar iets waar we onderdeel van uit zijn. En dus dat eigenlijk de natuur die wij ervaren, een van de mooiste omsloten tuinen die ik in dat opzicht ken, is de Wasserkrater. Heb ik je misschien ook een keer in een lezing verteld. Ja, *Wasserkrater Garden*. En dat is dus een tuin die in de grond verzonken zit. En er komt zo'n grote gijzer uit.

FV: Ja, is die, dat is die, inderdaad dat je helemaal naar beneden kan lopen.

SW: Ja, ja. En waarom ik die zo, niet dat ik dat, de... Super nature. En niet omdat het nou de allermooiste tuin is die ik ken, maar omdat als je daar bent, het is totaal kunstmatig, ook dat je, dit is allemaal metaal, dus je hoort het water ook kletteren op het metaal en gekleurde lichten, dus het is totaal door de mens gemaakt. En als je je ogen dicht doet, dan ruik je het mos, er groeien allemaal varentjes uit die, uh, uit die, uh, rotsblokken. En het ruikt echt naar kelder en onder de grond. Dus je hebt extreme natuurervaring. Die eigenlijk niet los te koppelen is van die menselijke invloed. En dat, denk ik juist, dat heel erg verwevende is een nieuwe relatie tot natuur, die anders is dan die van dertig jaar geleden.

FV: Ja, wat natuurlijk ook wordt beïnvloed doordat de mens steeds meer met de natuur, eigenlijk, doet.

SW: Ja, ja, ja.

FV: Rond 200 jaar geleden was misschien niet elk hoekje van de aardbol aangetast.

SW: Nee precies, dus door, ja, ja. . Ja, en dus dat wij tegenwoordig er zoveel aandacht voor hebben. Dat komt natuurlijk ook omdat we denken van, oh shit, we gaan het kwijtraken. Dus, dus dat zijn twee, twee, dus zowel dat onze invloed zo groot is, en dat onze, onze waardering daarmee er dus eigenlijk ook groter wordt.

Dus in de zin van veranderende natuurrelaties. En daar heb ik ook wel wat over geschreven. Oké. Uh, ik kan, ik mail je wel even wat titels. Ja, is goed. Ja, dus specifiek over die relatie mens natuur en wat de betekenis van de tuin daarin kan zijn. O, ja. Ja. Omdat dat mijn invalshoek is nou eenmaal. Dat gaat nou eenmaal zo.

FV: Top. Leuk. Fijn dat je er de tijd voor hebt kunnen nemen.

Appendix B

Interview 2 – Steffen Nijhuis (In Dutch)

Interviewer: Floor van der Vliet (FV)

Interviewee: Steffen Nijhuis (SN)

Date and time: February 24th 2025, 10:00

Location: Faculty of Architecture, TU Delft

SN: [00:00:00] De relatie met de stad en de architectuur is heel belangrijk. En de Academie voor Bouwkunst werd in de tijd ook opgericht, ook door Bijhouwer om mensen in het veld de gelegenheid te geven zich bij te scholen.

FV: Oh, de Bijhouwer was ook bij die oprichting eigenlijk?

SN: Ja dus het was eigenlijk een complementair systeem.

Dus ook het idee was dat Wageningen en Delft en dergelijke elkaar zouden versterken. Dus dat Wageningen langer daarmee bezig is, dat is gewoon een misverstomt Want ja, landschapsarchitectuur werd ook op andere soorten, tuinkunst en dergelijke, ook bij Boskoop en dergelijke werd dat al gegeven. In Wageningen had je iemand zoals Springer bijvoorbeeld.

FV: Wie was dat?

SN: Die heel erg, nou ja, dat was dus ook iemand die heel erg vanuit de horticultuur, dus plantenkennis en tuin bezig was.

Dus het is een stuk genuanceerder, alleen het enige grote [00:01:00] probleem was, is dat later, Wageningen onder LNV is gevallen en alle anderen onder economische zaken. Dus kreeg je eigenlijk een soort van belangrijke zeg maar geldstromen kwesties. En toen werd het eigenlijk meer een concurrerend geheel dan een complementair geheel. En daar hebben we tot op heden eigenlijk best veel last van.

FV: Oké ja daar had Saskia net ook al genoemd dat dat verschilde.

SN: Ja, want het heeft gewoon ook met winkelnering te maken, dus op het moment als wij zeg maar iets in het buitengebied zouden willen doen, wat we heel goed zouden kunnen, ja dat kon niet, omdat het naar Wageningen toe ging.

Dus omdat daar een soort van afspraak is van ja op het moment dat het over het buitengebied gaat, dus onder LNV, gaat het naar Wageningen. Dus dat is heel plat, maar dat bemoeilijkt natuurlijk wel de samenwerking.

FV: Ja, en daardoor moet je ook een soort van op een andere manier.

SN: [00:02:00] Ja, maar het aardige is, en dat is natuurlijk ook nog steeds waarom we hier zijn, is de relatie met de stad en de architectuur.

En als je dus kijkt bijvoorbeeld Maas, die heeft Saskia dan vast ook verteld, is ook vroeger hoogleraar Maas. Die was eigenlijk hier ook voor landschap.

En die was ook heel erg betrokken bij de Tweede Nota. Dus de ruimtelijke ordening. En daar heeft hij heel erg het landschap op de kaart gezet letterlijk en figuurlijk.

Maar ook bijvoorbeeld buitenplaatsen dus als een verstedelijking vorm en het idee van regionale parken. Dus dat zijn allemaal soort van gedachtegoed dat daarbij door onze voorgangers eigenlijk op de kaart is gezet. Vanuit hier.

Maar ook in diezelfde periode zie je dus dat het Wageningse met Mees en [00:03:00] andere figuren, ja eigenlijk, ja zodat die concurrentie een beetje meer een rol ging spelen. En eigenlijk is mijn ambitie nu om te proberen om die twee werelden weer een beetje bij elkaar te brengen.

FV: Ja ik was inderdaad wel benieuwd hoe jouw visie daarop...

SN: Ja, kijk mijn leeropdracht is Landscape Based Urbanism. Dus dat gaat eigenlijk over hoe je landschap in de stedelijke context kunt inzetten, dus landschapsarchitectonische instrumenten kunt inzetten. En daar zijn we natuurlijk enorm complementair in wat er in Wageningen gebeurt.

FV: Want daar gebeurt dat eigenlijk niet.

SN: Ik heb goede relaties ook met Sanda Lenzholzer en andere hoogleraren. Maar ja, nog steeds die geldstromen kwestie, die zit ons nog steeds behoorlijk in de weg.

Ja, dus vanuit de inhoud zou je [00:04:00] zeggen is er eigenlijk geen enkel probleem en is er een enorme overlap en complementariteit, dus zouden we dat eigenlijk moeten versterken en dus die samenwerking een beetje gestalte geven. In de praktijk is dat nog best ingewikkeld.

FV: Ja, dat snap ik.

SN: Dus op persoonlijk niveau lukt het allemaal wel, maar op institutioneel niveau is dat best ingewikkeld. Maar ik denk nog steeds dat wij hier in Delft een hele sterke basis hebben.

FV: Vanuit die stedelijke context. Dus minder vanuit de life science.

SN: Ja maar je ziet nu ook dat ze dat dus invulling geven aan bijvoorbeeld de energietransitie. Dus dat eigenlijk die life science kant, waar ze heel sterk in zijn, ook min of meer eruit gaat. Dus dat het wat meer onderzoeksgedreven wordt. Dus [00:05:00] Europese aanvragen en dat soort dingen. Die gaan voorbij aan de fundamentele dingen die ertoe doen.

FV: Dus ook minder naar de ontwerp kant.

SN: Ja, precies. Dus je ziet dat zeg maar hun onderzoeksprogramma eigenlijk wordt gevoed vanuit onderzoeksfondsen. Nou ja, die zijn natuurlijk meestal niet bezig met de fundamentele dingen wat je over moet brengen op nieuwe generaties.

Dus in die zin is de strijd nog niet gestreden En denk ik dat wij met ons onderwijsprogramma best wel een goede basis, ook met die life sciences en zo, aan het ontwikkelen zijn.

Maar dan gericht op de stedelijke omgeving en al haar dimensies. Dus niet alleen maar hoogstedelijke, maar ook... Nederland is een stedelijk gebied zo simpel is het.[00:06:00]

Ja, er is weinig natuur meer aan. Dus in dat opzicht zie ik daar heel veel mogelijkheden nog om dat verder te ontwikkelen. In die zin bouwen we dus gewoon echt wel voort op het werk van Maas. Kijk Steenbergen die heeft een beetje een uitstapje genomen naar de architectuur. En eigenlijk het landschap als een architectonische compositie op de kaart gezet.

Met architectuur en landschap en dat soort dingen. Nou, dat is natuurlijk op zich hartstikke waardevol. En ook vanuit wetenschappelijk perspectief heel belangrijk dat dat gebeurd is. Alleen wat we altijd terughoren, ook uit de praktijk is wat kunnen we daar dan mee? Dus het is een beetje een soort van wetenschappelijke exercitie die op zich heel waardevol is, maar niet direct ook een soort van [00:07:00] maatschappelijke impact heeft.

En dat is waar we nu wel aan werken, is dat we proberen dat gedachtegoed een klein beetje te shapen in de richting van maatschappelijke vraagstukken waar we nu mee zijn. Dus bijvoorbeeld, hoe kan je dan een toekomstige stad op basis van het landschap laten vormen? En hoe kun je biodiversiteit en culturele aspecten als een drijvende kracht inzetten voor verstedelijking?

FV: Ja, want dat vind ik inderdaad interessant ook. Ik heb die geschiedenis van de landschapssectie en ook het onderzoek vanaf 1940 dus een beetje onderzocht. En dat er best wel andere ideeën leken te zijn over wat belangrijk was op dat moment

SN: Ja zeker. Dat is een golfbeweging ook, hè?

FV: Ja.

SN: En nou ja, nogmaals ik denk dat destijds in de jaren 80, 90, toen Clemens hier hoogleraar was, eigenlijk dat idee van, en dat was eigenlijk in de hele faculteit zo, dat morfologische onderzoek en [00:08:00] compositie leert ...ontzettend belangrijk geacht werd en ja, en Steenbergen en zijn groep destijds die hebben daar vanuit landschap, landschapsarchitectuur, een sterke invulling aan gegeven. En mensen zoals Inge en Saskia, ja die zijn daarin opgegroeid, dus dat is, ik heb zelf een Wageningse achtergrond en Larenstein en Nijmegen, dus ik heb van alles gedaan. Een beetje wat moeilijker in een hokje te stoppen. Dus ik zie aan de ene kant wel de waarde van dat soort fundamentele, maar ik zie ook de maatschappelijke vraagstukken. En wat we daaraan kunnen bijdragen. Dat het ook een heel belangrijk gegeven is.

FV: Ja. Want ik was inderdaad... die ideeën tussen... mensen hebben altijd een idee over mens en natuur. En die relatie daartussen. Dat is veranderd door de loop van de jaren heen. [00:09:00] En dat zie je dus ook wel... dat landschapsarchitectuur daardoor een andere rol is

gaan spelen. Dat het eerst, in principe, was het echt lang geleden voornamelijk tuinarchitectuur. Dat is waar het een beetje vanuit ontstaan is, als ik het goed begrijp.

SN: Nou ja, je hebt ook wel de regionale dimensie dus zeg maar parksystemen dat soort dingen. Dus dat is ook al vrij oud hoor.

FV: Maar het is nu wel een hele andere, de maatschappelijke functie bijna meer en de klimaatvraagstukken die komen...

SN: Waarin voorheen eigenlijk de vormgeving voorop stond, zijn nu eigenlijk de uitdagingen zoals klimaatadaptatie, biodiversiteit, energietransitie, stedelijke ecologie, dat zijn grote vraagstukken die nu de hoofdtoon hebben, maar die ook een vormgevingscomponent [00:10:00] hebben.

En dat is natuurlijk op zich wel interessant, dat vanuit onze ontwerpgedachtegoed we daar ook sterk invulling aan kunnen geven. Dus dat het niet alleen maar gaat over biodiversiteit en sociale inclusie en dat soort grote termen eigenlijk, maar dat we daar door het ontwerp invulling aangeven. Dus het ontwerpen is nog steeds wel een belangrijke ja zeg ik dat hoofdpijlen van wat we doen dus, als je inderdaad zegt van het blikveld is een beetje verbreed. Het is wat meer gericht op de maatschappij, maar het ontwerpen is nog steeds wel onze core business.

FV: Ja kern ervan.

SN: Ja.

En dat is denk ik ook iets waar we ons onderscheiden van andere opleidingen als het gaat over landschapsarchitectuur.

FV: Ja, we zien dat bij Wageningen gaat het dus meer naar de onderzoekskant, [00:11:00] maar bij de Academie van Bouwkunst is..

SN: Ja, daar gaat het de andere kant op, dus dan gaat het gewoon over het ontwerpen zonder een soort van, ja het klinkt natuurlijk heel zwart-wit is het.

FV: Nee, nee, nee.

SN: Maar zonder zeg maar, een soort van methodologie of context.

FV: Ja artistiek daar eigenlijk.

SN: Ja, vanuit de esthetiek en dat soort dingen. En daar zit natuurlijk op zich niks mis mee.

FV: Nee nee, nee.

SN: Maar ja, dat is ook precies waar Bijhouwer het voor bedoeld heeft.

FV: Ah, ja.

SN: Dus dat is natuurlijk op zich wel leuk.

FV: Jij hebt ze dus alle drie en dat is wel leuk in Nederland.

SN: Ja. Ik weet niet of je het begrip, landschapslogica waar ik mee werk vaak, dus dat we het landschap ook echt als vormende kracht kunnen gebruiken. Dus voor steden door de schaal heen dus van achtertuin tot regio.

FV: En hoe ben jij bij dat [00:12:00] landschap-based urbanism, hoe ben je daar vandaan gekomen?

SN: Nou, vanuit de noodzaak de komende jaren, is verstedelijking een van de grootste opgaven die we hebben over de hele wereld.

FV: Ja, de uitpuiling van de steden.

SN: Ja, dus als je denkt tot 2050 ...gaat verdrie dubbelt de footprint van steden over de hele wereld.

Dat gaat allemaal ten koste van natuurgebieden en gebieden waar we onze resources vandaan halen. Dus dan zou het natuurlijk heel raar zijn als we daar niet een vakgebied op zouden richten... ..die eigenlijk die natuurlijke systemen als soort basis gebruikt om die verstedelijking in goede banen te leiden.

Dus niet zozeer zeg maar, eerst bouwen we huizen en dan kijken we hoe, zeg maar, natuur en cultuur en dat soort dingen daar een plek in kunnen krijgen. Hoe draai je dat om? [00:13:00] Dat is eigenlijk waar ik daartoe gekomen ben. Natuurlijk is het een heel leuk onderwerp maar dan heb je ook een soort van wetmatigheden waar je gebruik van kan maken.

Dus hoe zit het landschap dan in elkaar als natuurlijks systeem? Hoe stroomt het water? Hoe werkt het met de ecosystemen? Hoe zitten culturele verschillen daarin genesteld, zeg maar, en hoe kan je daarmee werken?

En dat is, ja, dat is mateloos interessant.

FV: Ja dat vind ik ook.

SN: Maar dan, het leuke daaraan is, is dat het dan een beetje voorbij gaat aan, zeg maar, de soort van abstracte doelen. Zoals dat we meer duurzaam willen bouwen. Ja, het wordt wat fysieker. Het wordt een stuk concreter, en dat is heel fijn. Want daarmee kan je dus ook de link leggen met de praktijk, maar ook met het onderwijs, maar ook met methodes met theorie, met [00:14:00] onderzoek doen in alle dimensies, dus ook monitoring, kijken hoe dingen werken of niet. Nou ja, dus je formuleert een heel speelveld eigenlijk waar nog ontzettend veel te doen is.

FV: Maar wel concreter en waardoor de maatschappij er gewoon iets meer aan heeft.

SN: Ja. Dus dat is, ja, wat ik nu zie, ook binnen mijn groep zeg maar, is dat ja, Zoals Saskia die is heel erg bezig met die stedelijke bossen en bomenplantingen. Nou, hartstikke relevant.

Ik zie Inge met traditionele watersystemen en wat voor een rol dat kan spelen. Ik zie Nico met urban ecology-achtige dingen. Dus dat is allemaal een beetje in dat gedachtegoed Maar wat ze allemaal samen hebben, is eigenlijk die ontwerpcomponent.

Dus hoe kan je het ontwerp [00:15:00] inzetten om een soort van maatschappelijke impact te hebben. Niet alleen maar als wetenschappelijke oefening.

FV: Ja, inderdaad

SN: En dat was, kijk waar Maas voor Steenbergen, die had ook nog een soort van praktische, die stond dan met één been in de praktijk zeg maar.

Dus die had ook wel een soort van theoretische ideeën, maar die tegelijkertijd maakte die wel de Tweede Nota Ruimte

FV: Ja, terwijl Steenbergen wel echt alleen maar...

SN: Ja, dus die heeft heel plat gezegd die zat in zijn ivoren toren, heel meticulous zeg maar, een theorie uit te werken, en op natuurlijk hartstikke belangrijk en heel goed, maar niet zozeer gekoppeld aan een soort van maatschappelijke context ofzo.

FV: Ah ja.

SN: En daar zie je dat mensen veel, [00:16:00] als ze naar Italië gaan, nemen ze dat boek onder de hand om die villa's te bekijken.

Maar ja, op het moment dat ze een ontwerpopgave hebben, wat gaat over biodiversiteit, zul je daar niet veel aanknopingspunten in vinden, snap je?

FV: Nee, nou ja. Dan komt het natuurlijk wel een beetje samen, uiteindelijk.

SN: Nee, maar het is ook geen waardeoordeel. Je ziet dus een soort van verschuiving van wat meer praktisch vraaggedreven naar wat meer fundamenteel onderzoek, naar nu wel weer wat meer vraaggedreven maar dan wel met een stevige fundamentele basis.

Dus dat zie ik wel echt gebeuren en ook met mijn voorgangers zoals Dirk Simons en ook Erik Luijten, die waren een beetje van diezelfde school.

FV: Als...

SN: Ja, Maas zeg maar.

FV: Ja, interessant.[00:17:00]

Ik heb ook nog wel wat vragen had ik opgeschreven. Je bent natuurlijk het sectiehoofd toch?

SN: Ja.

FV: Wat houdt dat precies ook in

SN: Ik ben gewoon verantwoordelijk voor de groep als geheel. Dus dat betekent managementdingen, geldkwesties, ook maar ook inhoud

FV: Ja, dat vroeg ik ook. Heeft jouw idee over, landscape-based urbanism is wel iets waar je mee bezig houdt, heeft dat dan ook invloed inderdaad over de hele sectie?

SN: Nou weet je, ik heb het eigenlijk zo gedaan is dat we een soort van meerdere thema's kunnen bespreken Dus ik ben er niet zo geïnteresseerd in mijn ideeën op andere... Te projecteren, maar we hebben het er wel over in strategie-meetings over hoe kunnen we nou onze wetenschappelijke onderzoekskwaliteit en onze maatschappelijke impact laten [00:18:00] zien.

En daar hebben we wel heel hard aan gewerkt, dus daar is dan eigenlijk een soort waaier aan onderwerpen ontstaan, waarmee we eigenlijk allemaal ons eigen werkveld hebben, maar waar we wel meewerken aan hetzelfde gedachtegoed.

FV: Ja, en samen toch wel heel daarin vormen.

SN: Ja, dus ik ben meer van een soort raamwerk en dan mensen daar ook een eigen draai en invulling aan te laten geven.

En dat is ook wel een groot verschil met mijn voorgangers, die vaak een soort van heel duidelijk idee hadden van dit moet het zijn en jullie werken daaraan mee.

FV: Steenbergen

SN: Steenbergen, die was zo.

FV: Werkte je toen ook al hier?

SN: Toen ben ik hier gekomen. Dus ik ben begonnen als de laagste onderzoeker eigenlijk. Dus ik heb alle stapjes doorlopen, zeg maar. Maar hij had toen wel echt een visie en daar... Ja dat ging dus over die landschapsarchitectonische compositieleer. [00:19:00]

FV: En hoe kwam jij dan bij in het onderzoek hier?

SN: Nou, ik had eigenlijk de stoute schoenen aangetrokken want ik wilde vanuit de praktijk eigenlijk een proefschrift maken.

Toen heb ik gewoon een brief geschreven naar Clemens en naar degenen in Wageningen en toen kon ik bij beiden komen, dus toen ben ik hier naartoe gegaan.

FV: Want je had toen, het was eerst zet je jezelf meer in de praktijk?

SN: Ja, dus ik heb heel veel regionale plannen enzo gemaakt.

FV: En toen, waar ging je dan je proefschrift dus over schrijven?

SN: Het was een beetje ingewikkeld want toen ik hier kwam, ik had natuurlijk een heel goed salaris. En ja, PhD's verdienen niet heel veel geld. Dus toen was eigenlijk de deal van, nou dan word je projectleider van de Polderatlas van Nederland. Dus die is eigenlijk ook van mijn hand.

FV: Oké

SN: Toen [00:20:00] liep alles in de vertraging en toen, pas later, heb ik mijn proefschrift gedaan. Dat ging eigenlijk over de toepassing van geografische informatiesystemen in ontwerponderzoek.

FV: Oké zoals GIS?

SN: Ja, dat gaat over GIS, Geographic Information Systems, over hoe je dat kunt inzetten om ontwerpen te analyseren. Dus dat is architectonische compositie te begrijpen eigenlijk met beeld van die techniek.

FV: Ja, maar dat was, ik weet niet hoe lang die systemen bestaan ook.

SN: Ja, die bestaan al sinds de jaren 50, 60.

FV: Oké dat is wel heel lang..

SN: Dus dat was ook mijn frustratie eigenlijk. Want het is eigenlijk bedacht door landschapsarchitecten dat systeem. GIS is bedacht door landschapsarchitecten

FV: Oh, dat wist ik eigenlijk helemaal niet.

SN: Zegt Ian McHagg je wat?

FV: Ja?

SN: Nou, dat was een van die personen [00:21:00] die daar heel veel gebruik van heeft gemaakt. Maar Carl Steinitz en anderen, die waren eigenlijk degene die dat soort van in een soort computersysteem ontwikkeld hebben. En Jack Dangerment was ook onderdeel van dat groepje. Die heeft toen Esri opgericht. En dat is nu een van de grootste GIS leveranciers ter wereld.

FV: Maar die gebruikten zelf die systemen eigenlijk?

SN: Nou, in het begin was het heel erg vanuit landschapsarchitectuur, maar door de loop van de tijd heen is dat helemaal losgezocht, voor een groot deel los komen te staan van ons vakgebied. Dus eigenlijk zijn er nog maar relatief weinig collega's die daar gebruik van maken. Dus je krijgt een soort rare omkering

FV: Bij stedenbouw zie je het eigenlijk meer.

SN: Ja, we proberen dat nu weer te stimuleren natuurlijk. Maar ja, het is eigenlijk wel heel apart.

FV: Ja.

SN: Dus dat, ja.

FV: Ja want je hebt best wel veel aan.

SN: Ja, zeker. Niet alleen in termen van [00:22:00] praktische dingen, dus dat het makkelijker is om bepaalde kaarten enzo te maken.

Maar ook de analytische capaciteit, dus dat je dingen kunt onderzoeken waar je normaal niet aan toekomt weet je wel. Dus ging mijn proefschrift eigenlijk over. En toen ben ik heel erg bezig geweest met bijvoorbeeld urbanizing deltas, dus verstedelijking in delta-gebieden.

FV: Dus ook in het buitenland?

SN: Ja zeker, niet alleen in Nederland. We hebben veel voor de Nederlandse overheid gedaan, de zuidwestelijke delta en de Nederlandse kust, maar ook wereldwijd ja.

Dus ik kom net terug uit Indonesië, dus...

FV: Oké ja, want je zei dat je op trip was.

SN: Ja. Dus ik was naar Indonesië.

FV: En dat ging ook over de delta?

SN: Nou, voor een deel ging het eigenlijk over de nieuwe hoofdstad die ze daar hadden gezien. Dus nu [00:23:00] Santara.

Dus hoe je daar het landschap als basis voor kunt gebruiken. Dus we zijn daar ook door de Indonesische overheid voor gevraagd om daar iets te doen.

FV: Interessant.

SN: Ja, super interessant.

FV: Ja, ze zijn daar nu een hele nieuwe hoofdstad aan het bouwen toch?

SN: Ja, dat was super tof om daar naartoe te gaan met onze studenten.

FV: Wat voor studenten gingen dan mee?

SN: Vier van mijn studenten konden mee.

FV: Van de afstudeerders

SN: Ja. Dus ja, zo.

FV: Leuk maar van alles dus ook wel eigenlijk?

SN: Nou ja, van alles. Maar het komt allemaal terug op dat idee van hoe je het landschap als gids kunt gebruiken voor stedelijk ontwikkeling. Ja en daar hebben we leuke projecten in binnen- en buitenland mee.

FV: Leuk. Even kijken, best [00:24:00] wel veel vragen heb je al beantwoord

Ik heb vorige keer natuurlijk met Saskia gepraat en toen zei je, nou ja had het ook over architectuur en landschap. Dat zij daar zelf ook wel geïnteresseerd in is. Hoe kijk jij naar die relatie daartussen?

SN: Nou, ik denk, ik ben ook wel betrokken bij wat kleinschalige projecten Zeker in steden als Amsterdam. Dan gaat het tegenwoordig over dat je een soort enveloppes moet maken waarin het gebouw en de omgeving in samenspraak met elkaar ontwikkeld moeten worden.

Dus daar heb je een hele sterke relatie tussen architectuur en landschap. Dus met andere woorden, soms kan het zo zijn dat landschapsarchitecten de bouwvolumes beïnvloeden.

En vice versa. Dus dat is eigenlijk die relatie. [00:25:00] Dus ik zie daar een heel sterk verband in.

FV: En zie je dat ook... Nouja, landschap heeft hier natuurlijk alleen een master en daarnaast een hele onderzoekskant. Heb je daar nu ook invloed op hoe dat in de bachelor gaat?

SN: Nou, kijk het is natuurlijk best een ingewikkeld gegeven de bachelor, met alle belangen en dergelijke.

Maar we proberen wel landschapsarchitectuur daar wat duidelijker op de kaarten te zetten. Ook als belangrijke discipline in dit soort vraagstukken. En om ook studenten zich daar gewaar van te laten zijn. Dus dat landschapsarchitectuur ook een belangrijke discipline inbreng heeft. En niet alleen maar gaat over, oh er moet ook wat groen bij, een paar bomen en dat is het. Wat heel vaak toch zo gezien wordt. Maar dat het dus [00:26:00] ook echt wel een vak is waar heel veel dingen bij komen kijken.

FV: Zie jij ook dat soort van landscape-based architectuur?

SN: Ja zeker. Er zijn best ook gebouwen over de wereld die als landschap zijn ontworpen. Dus dat je dan een gebouw als een landschap ontwint.

En dat is echt ontzettend interessant. We hebben ook eens een keer iemand gehad die daar een proefschrift over geschreven heeft

FV: Oké wie was dat?

SN: Daniel Jauslin.

FV: Ah ja, die heb ik voorbij zien komen.

SN: Dus ja, ik vind het een hartstikke belangrijk verband. Dus het gaat eigenlijk door de schalen heen. Al die schalen hebben iets met elkaar te doen.

En dat is denk ik ook wel iets wat ons uniek maakt is dat we door de schalen heen werken. Want als je elders in de wereld komt, dan gaat het heel vaak toch over de schaal van de openbare ruimte bij het gebouw. En dat is het dan. Dus op het moment dat het [00:27:00] gebouw ontworpen is, dan wordt de landschapsarchitect erbij gevraagd om even een leuk oplandje...

FV: Ja, zo van hier, dit is nog een ruimte die over is.

SN: Nou ja, in meeste landen om ons heen is dat zo.

FV: Ja, dat vind ik vrij frustrerend ook om te zien.

SN: Dus het is leuk dat je daar een soort alternatief voor kunt ontwikkelen. En dat zie ik dus ook in de projecten die ik doe in het buitenland. Dan ga je dan tuinen ontwerpen. Ik zeg nou, ik doe meer tuinieren op de regionale schaal. Dus dat is dan een beetje nadenken over hoe je dat verhaal toch kunt vertellen. Zodat mensen het een beetje snappen.

FV: Ja, inderdaad is veel. Voor mijn gevoel, veel mensen begrijpen niet helemaal wat landschapsarchitectuur nou inhoudt, maar ook omdat het als discipline enorm gegroeid is de afgelopen tijd.

SN: Absoluut. Ja.

FV: We kijken hoor.

SN: Maar dat heeft dus ook heel erg met bewustwording te [00:28:00] maken. Ook van je eigen vak.

FV: Ja.

SN: Dus dat je ook een soort van wetenschappelijke ondernemerschap en dus dat je ook manieren probeert te verzinnen om aansluiting te vinden en dingen voor elkaar te krijgen. Dat je dan soms even net een andere pet op moet zetten om hetzelfde te bereiken.

Dat is gewoon ook een vaardigheid.

FV: Ja, even kijken.. Ik kijk dus naar die ideeën over mens-natuur; heb jij het idee dat er bepaalde momenten zijn geweest ook in de samenleving die hier een soort van verandering hebben gebracht?

SN: Nou kijk weet je, als je een beetje teruggaat in de geschiedenis dan zie je dat in de renaissance tijd dat mensen eigenlijk tot de conclusie kwamen, kijk voorheen was het heel erg op [00:29:00] God en Jezus gewicht zeg maar. Dus als je de Bijbel bestudeerde dan zag je de volmaaktheid.

In de renaissance werd dat eigenlijk omgedraaid. Er werd gezegd als je naar de natuur kijkt, dan is dat eigenlijk de tweede Bijbel. En dat was eigenlijk wel een heel interessant gegeven. Want toen bleek opeens, ook in de schilderkunst, zie je dan ineens een hele omkeer, dat er ineens landschappen worden geschilderd en dat bloemen en fruit en allemaal dat soort dingen, gezichten, allemaal dat soort dingen.

FV: Zo'n volmaaktheid.

SN: Nou, dat je dus als je naar die fenomenen kijkt dus veel over God kunt leren. Dus dat was een beetje het idee. En dat zie je ook in de tuinkunst dus dat waar in de middeleeuwen alles naar binnen gekeerd was eigenlijk.

Ja, opeens het landschap geïntegreerd werd in de tuinkunst. Dus dat zie je heel erg in die renaissance tijd gebeuren.

FV: Ja, want in de [00:30:00] middeleeuwen was natuurlijk natuur ook iets heel engs.

SN: Ja, dus iets van buiten de stad en iets waar je beter niks mee van doen kon hebben. Je had bepaalde kruidentuinen, maar ook die tuin met die vier vakken.

FV: Ja die omsloten tuin.

SN: De omsloten tuin ja. Dus er waren naar binnen gekeerde werelden. En in de Renaissance draait zich dat op. En dat ontwikkelt zich verder tot in de verlichting dat eigenlijk de wetenschap om de hoek komt kijken en de hoek om de natuur komt. Dus dan krijg je de Engelse landschapsparken en dat soort dingen.

En op een gegeven moment is dat een beetje soort van eclecticistisch geworden. Dus toen werd het een beetje onduidelijk van wat nou de natuur eigenlijk nog is.

Ook in de parkenarchitectuur enzo. Maar nu zie je heel sterk de neiging dat biodiversiteit heel belangrijk [00:31:00] is, nature based solutions, klimaatadaptiviteit, dat soort dingen.

Dus dat is op zich een hele goede tendens, alleen het wordt vaak losgezongen van het ontwerpproces. Dus dat is een beetje het probleem wat ik daarmee heb. Dus je ziet wel dat er een soort van besef is dat natuur belangrijk is, maar het verwort tot checklists en vinklijstjes en zo. En dat heeft gewoon ook te maken met dat veel mensen eigenlijk niet meer weten wat natuur is.

FV: Nee.

SN: Dus ja, ook jongere generaties die denken soms gewoon dat melk uit de fabriek komt, weet je. Dus het gaat er ook even om van, ja, als je naar buiten kijkt wat zie je dan? Is het groen of zie je toch ook verschillende boomsoorten?

FV: Ja want ook ecologie is eigenlijk ook , leerde ik, [00:32:00] toen ik met Saskia sprak. Eigenlijk ook redelijk nieuw, nou ja niet nieuw, maar...

SN: Nou, kijk in de jaren zeventig, tachtig zie je dat vooral ook in Noordwest-Europa het veld landschapsecologie of ecologie ontstond vanuit de biologie.

FV: Ja, precies.

SN: En dat ging eigenlijk uit die systemische relaties.

FV: Ja ecosystemen.

SN: Ja. Dus dat bodem water, klimaat het effect hebben op de vegetatie en ook op hoe de mensen daar...

FV: Ja, en vanuit daar is die biodiversiteit dan ook...

SN: Nou, dat is denk ik ook een politiek gedreven ding. Dus als je het hebt over die Sustainability Development Goals en zo. Dus dat wordt allemaal gebruikt om goede doelen te bereiken. Maar daarmee wordt het soms ook een beetje plat.

FV: Ja.

SN: Dus biodiversiteit is belangrijk, maar ik denk op het moment dat je mensen vraagt wat is dat dan, dat ze daar geen antwoorden kunnen geven.

FV: Nee, [00:33:00] nee.

SN: Dus gaat het dan over genetische diversiteit, gaat het dan over soorten diversiteit, gaat het over habitats? Biotopen diversiteit, of gaat het over systemen en diversiteit?

FV: Of over allemaal...

SN: Ja, in definitie gaat het over dat allemaal. Dus dan is even de vraag van, ja, hoe werk je daar aan? En dat zie je nu omdat we heel erg gewend zijn om dingen in hokjes te stoppen ook in sectoren en disciplines te denken, is dat we daar soms wat snel overheen gaan.

Dus daarom vind ik het ook belangrijk om dat te substantiëren eigenlijk.

FV: Ja, en dat die meer samenkomen dus eigenlijk.

SN: Ja. Binnenkort heb ik een lezing voor hoveniers en mensen die tuinen maken over natuur inclusief maar dan op landschappelijke basis. Dus om te laten zien dat al die dingen samen hangen.

FV: [00:34:00] Ja want dat is ook natuurlijk een heel groot stuk wat gewoon onderwijs is. Hoe dat onderwezen wordt. Wordt dat hier voor je gevoel genoeg?

SN: Ik denk dat we dat meer kunnen doen.

FV: Ja, want hier, nou ja, iedereen komt hier van overal vandaan met hele andere achtergronden natuurlijk. En voor mijn gevoel, mensen die uit Wageningen komen, hebben misschien daar meer inzicht in dan de mensen die hier de bachelor hebben gedaan.

Dus dat...

SN: Nou, dat denk ik wel, ja. Dus dat we daar meer aan kunnen doen, zeker.

Maar het begint al op de lagere school, hè. Dus... Dus vorig jaar heb ik voor het eerst meegedaan met het Meet the Professor programma, waarin we als hoogleraar dan ook in toga enzo naar bij 10, 11-jarigen iets vertellen. Over bijvoorbeeld waarom natuur in de stad zo belangrijk is.

Nou, als je dan hoort hoe kinderen eigenlijk [00:35:00] natuur beleven, dat is echt best wel shocking, weet je wel. Dus dat ze eigenlijk geen idee hebben.

FV: Nee, nee helemaal niet. Dat is een stad opgroeien.

SN: Nee, dus dan denk ik, ja, daar moeten we beginnen.

FV: Ja.

SN: En natuurlijk is het fijn dat we toekomstige professionals ook een beetje goed... maar ja, het begint veel eerder eigenlijk.

FV: Ja.

SN: En je hebt nu fantastische kinderboeken die allemaal gaan over die systemische relaties en zo.

FV: Ja?

SN: Ja, echt. Super tof

FV: Ik ben niet echt in de kinderboeken nu.

SN: Ik heb me daar een beetje in verdiept omdat ik toen wel nieuwsgierig was natuurlijk.

FV: Ja, hoe zij, wat hun idee daarvan...

SN: Ja, maar wat er ook voor handen is om ze een beetje te helpen. Dus ja, echt super toffe boeken. Maar ja, die zie je dat ze niet op school zijn, weet je.

FV: Nee, dat is eigenlijk zonde.

SN: Dus zeg maar een beetje dat besef bij Jacques P. Thijsse, onze eerste natuurbeschermer, we noemden dat natuursport.

FV: Natuursport.[00:36:00]

SN: Natuursport, dus gewoon wat meer de natuur in, gewoon natuur beleven en ervaren wat het is en nieuwsgierigheid prikkelen en dat soort dingen. En dat ook voeden met leuke publicaties en dat soort dingen. Ja. Dat is gewoon echt super belangrijk.

FV: Ja, eens.

SN: Nee, maar dat is dus ook een beetje soms met het idee groen. Groen is belangrijk.

FV: Ja, maar groen, dat is ook heel plat gezegd..

SN: Ja hebt vijftig tonen groen zeg maar. Fifty shades of green, zeg ik altijd.

Dus ja, dat is gewoon, ja, die mate van detaillering is wel nodig. Dus een boom is geen boom. Er zijn heel veel bomen. De ene boom is wel gunstig voor de biodiversiteit en de andere niet. Dus dat verschil ook.

FV: Ja, als er twintig van dezelfde staan of twintig [00:37:00] verschillende, dat maakt ook uit.

SN: Nou ja, weet je, dat hoeft niet eens nadelig te zijn hoor, maar dat... Kijk als jij gewoon heel veel bomen plant die daar eigenlijk van nature niet zouden groeien, ja, dan span je het paard achter de wagen, weet je. Dat heb ik gezien ook over de hele wereld hoor, met stedelijke vergroeningsprogramma's, is dat er op zich heel veel goede initiatieven zijn, maar dat het op dat punt gewoon fout gaat.

Er worden gewoon de verkeerde bomen neergezet en na 5 jaar staat de helft te kwijnen en is de andere helft dood.

En dan denken mensen ja, is dit dan de natuur? Is dit dan waar we allemaal naar gingen? En keert het zich tegen je, want dan is het eigenlijk op een verkeerde manier vormgegeven en dan zien mensen het belang er niet van. Terwijl op het moment dat het goed gedaan was, dan hadden mensen kunnen zien wat het voordeel ervan zou zijn. Dus dat zit hem wel een beetje in dat soort dingen. [00:38:00]

FV: Ja, goed. Ik denk dat dit wel een beetje alles was op wat ik wou bespreken.

SN: Mooi. Nou, ik heb ooit eens een keer een artikeltje geschreven dat heette Teaching Urbanism.

En daar wordt ook in een paar grote stappen de geschiedenis nog even van uiteengezet.

FV: Van urbanism?

SN: Ja, maar ook van landschap. Want dat is wel even belangrijk, is dat urbanism is eigenlijk een... interdisciplinaire benadering waar landschapsarchitectuur, stedenbouwkundige ontwerp stedelijke planning, environmental technology, urban studies en urban data science samenwerken en dat is ook een heel belangrijk sterk punt wat we hebben. Want heel veel universiteiten proberen dus eigenlijk interdisciplinaire werkgroepen op te zetten, terwijl wij dat hier van origine altijd al hebben gehad.

FV: Maar dat vind jij dus wel een sterk punt.

SN: Dat is een enorm sterk punt. Dat is bijna ons [00:39:00] bestaansrecht, zou ik bijna zeggen.

FV: Oké want nou ja, ik vind het wel opvallend dat het landschap hier ook onder urbanism valt.

SN: Ja.

FV: Je hebt niet het idee dat dat landschap eigenlijk een eigen...

SN: Nu nog niet.

FV: Nee?

SN: Nee. Ik zie het eigenlijk als een heel sterk punt dat we onderdeel zijn van.

FV: Ja.

SN: Ja, dat interdisciplinair, ik denk dat is... Kijk natuurlijk hebben we onze eigen, hoe zeg ik dat, vak basisbeginselen, maar die kunnen we heel goed op deze manier voor het voetlicht brengen. Maar we kunnen ook gebruikmaken van de andere disciplines die we hebben.

FV: Ja.

SN: En als je kijkt naar de vraagstukken waar we mee zitten, die vragen allemaal om een inter- of transdisciplinaire benadering. Dus ja, het zou heel raar zijn dat je nu eigenlijk weer je koker opzoekt, terwijl eigenlijk die dwarsverbanden zo belangrijk zijn.

FV: [00:40:00] Ja, ja.

SN: Je ziet de beste projecten zijn gemaakt door mensen die de randen van de discipline opzoeken.

FV: Nou wil je wel dat het niet allemaal een soort brei wordt natuurlijk.

SN: Nee zeker. Je hebt je eigen identiteit. Hoe kan je anders samenwerken? Dus het is altijd een bepaalde moeilijkheid tussen aan de ene kant verdieping versus samenwerking.

FV: Ja.

SN: Verdieping versus verbreding. En ja, daar worstelen we de hele tijd mee.

FV: Ja. Maar jij vindt het op dit moment, hoe het nu georganiseerd is, eigenlijk wel positief?

SN: Ja. Eigenlijk wel. We hebben goud in handen Ja, werkelijk waar. Ik ben best wel bereist en ik heb ook best wel veel soortgelijke institutoren die willen dit allemaal. Omdat ze zien dat zo'n interdisciplinaire of transdisciplinaire, als je dus ook maatschappelijke stakeholders erbij betreft... dat dat [00:41:00] noodzakelijk is.

FV: Ja, plus, het landschap is natuurlijk niet een hele grote discipline. Of tenminste, er zijn niet heel veel mensen erin.

SN: Het is een kleine wereld in bepaalde opzichten. Nou, ik denk dat dat ook wel meevalt hoor. Maar het heeft heel erg met definities te maken. Want als je in het buitenland bent, dan heb je vaak niet eens landschapsarchitectuur, maar allemaal architecten die zich gespecialiseerd hebben.

Dus dat is... Maar ja, als ik in China ben, dan heb je gewoon de faculteit Landschapsarchitectuur. En daar is architectuur een klein onderdeelje van. Dus ja, waar hebben we het dan over? Dan heb je duizend bachelorstudenten of zo.

FV: Oh

SN: Ja. Dus het is een beetje ook... Ja, ligt er ook aan waar je kijkt.

FV: Ja, dat klopt.

SN: Dus het is goed om dat een beetje in de context te plaatsen Ja.

Nou ik hoop dat ik je wat handvatten kunnen geven, wat [00:42:00] inspiratie wellicht.

FV: Ja, dat denk ik wel. Ik ben ook aan het kijken of ik wat tijdlijnen kan gaan maken. Ook een beetje geïnspireerd op wat we nu naast de bibliotheek hebben.

SN: Daar ontbreekt landschap schromelijk in.

FV: Ja, flink. Dat vond ik ook opvallend. Ik was ook met Aart, die had dat geïnitieerd, ik was met hem in contract geweest. Dus ik was aan het kijken, misschien kunnen we daar iets aan bijdragen.

SN: Ja heel goed zou leuk zijn. Heel goed. Ken je de publicatie Deining in Delft?

FV: Nee.

SN: Er zijn wel een paar... Ik denk als je die journalarticle in de referentie... staan er wel een paar goede...

FV: Die teaching urbanism.

SN: Ja, die kan je gewoon gratis downloaden Dus dat is geen probleem. En daar staan ook nog best wel wat referenties En Deiningen Delft is eigenlijk een van de meest recente onderzoeken... naar de geschiedenis van de [00:43:00] afdeling... waar natuurlijk landschapsarchitectuur ook een prominent onderdeel van is

FV: Oké

SN: Dus dat is goed en er zijn ook nog wel een paar andere schrijfsels geweest die vind je daarin terug.

FV: Ik ben ook op zoek naar de intreeredes van de sectieleiders, weet jij of die ergens te vinden zijn?

SN: Nou die van mij is in ieder geval beschikbaar. Vind je het leuk om een exemplaar te hebben?

FV: O, kijk een heel boekje gemaakt. Leuk.

SN: Als je dat leuk vindt dan mag hem hebben.

FV: Ja, heel leuk eigenlijk. Ja, top. Dankjewel. Maar dit is de..

SN: Dit is een bewerking van mijn intreerede. Dus je kan hem ook nog eens luisteren beluisteren en zo. Dus opgenomen.

FV: Wat leuk.

SN: Ik heb hem later ietsje uitgebreid en heb ik er een [00:44:00] mooi boekje van gemaakt.

FV: Ja, leuk. Want welk jaar?

SN: Nou, ik ben nu sinds twee jaar hoogleraar en vorig jaar heb ik mijn intro al gedaan.

FV: Ja Leuk dat je dat gepubliceerd ook.

SN: Ja, vind ik belangrijk.

FV: Ja?

SN: En het moet een beetje mooi uitzien natuurlijk. Blijven ontwerpers.

FV: Inderdaad.

SN: Kijk ook met dit soort...

FV: Ja, ik vind het prachtig. Ik heb deze wel inderdaad ook gezien.

SN: Je ziet er eventjes iets iets glimmend en een bandje moet dan bruin zijn, weet je, aan dit en die type types. Dus ja, het moet allemaal een beetje mooi zijn natuurlijk.

FV: Ja, daar hou ik ook van. Top, maar jij hebt geen idee of dat ook van...

SN: Nou, van Dirk Simons is het sowieso ook. En van... Die heeft toen ook een boekje gemaakt.

Dus dat is denk ik wel goed om even te [00:45:00] bekijken. En ook Maas.

FV: Ja.

SN: Die heet Van Thee Koepel Tot Caravan.

FV: Ja.

SN: En Van Clemens, die kan je ook nog wel vinden. Dat is een symfonie van land, zee en water, zoiets, heet die.

Ik weet niet hoe die van Dirk Simons, die weet ik zo niet, want bij zijn uittreerede heeft hij ook een mooi boekje gehouden.

FV: Ja, zag ik wel, inderdaad. Volgens mij heeft hij wel een uittreerede gehouden.

SN: Ja, dat boekje is ook wel beschikbaar.

FV: Jullie hebben niet in deze bibliotheek gezet.

SN: Nou, dat zou wel moeten, ja, dat zou moeten.